Men lette nu op de data. De beledigende brief van stafchef Deckers : 5 februari 1943 ; von Falkenhausens antwoord aan Hierl : 15 februari, en de boze brief van Himmler aan Reeder : 16 februari. Het is mogelijk maar weinig waarschijnlijk dat Himmler het antwoord van von Falkenhausen aan Hierl kende toen hij besloot Reeder de drie verwijten naar het hoofd te slingeren. Zijn ergernis vindt in elk geval haar oorsprong in Reeders weigering de door Hierl voorgestelde regeling te aanvaarden. Maar het was de stokende Berger die Himmler de pen in de hand duwde toen deze hem toezegde Reeder « een brief te schrijven » over de Vlaamse arbeidsdienst ([159]).

Er blijft een belangrijke vraag. Waarom hebben Hierl en Himmler Reeder het leven zo zuur gemaakt met een kwestie die, in het kader van het ekonomische rendement van het bezette België voor de Duitse oorlogvoering, van ondergeschikt belang was ([160]) ? Feitelijk ging het de twee bondgenoten om veel meer dan de schijn liet vermoeden. Met het invoeren van de verplichte arbeidsdienst beoogden zij, propagandistisch, de jeugd in de bezette Germaanse landen ontvankelijk te maken voor de Germaanse gedachte zoals de SS die begreep ([161]), en, militair, het beschikbaar stellen van een werfrezerve voor de *Waffen-SS* — in afwachting dat de verplichte militaire dienst wettelijk zou ingevoerd worden. Wat Himmler aangaat valt er inderdaad niet aan te twijfelen dat hij, eind 1942-begin 1943, ernstig de mogelijkheid heeft overwogen de jonge lieden in de bezette Germaanse landen onder de wapens te roepen in de gelederen van de *Waffen-SS*. In februari 1943 legt hij zijn

---

mich ... in der augenblicklichen gespannten Lage weniger denn je entbehrlich... Er ist durchaus bereit, den Arbeitsdienst nach den Grundsätzen des deutschen Reichsarbeitsdienstes zu entwickeln. Schon um des für mich unentbehrlichen Ansehens dieses Mannes im Lande Willen bedarf er der notwendigen Rücksicht auf seine Stellung, die der Führer des flämischen Arbeitsdienstes wiederholt und gröblich hat vermissen lassen.

(159) Hiervóór, p. 31.

(160) In zijn hierachter (p. 40) behandeld schrijven van 20 februari 1943 aan Himmler schrijft Reeder : *Keine der kriegswichtigen Forderungen der vielen Reichszentralen... hat mir in den letzten Monaten soviel Mühe und Sorgen gemacht wie die... zuletzt in ihrer Grössenordnung geringfügigen Wünsche des Reichsarbeitsführers.*

(161) De teksten ten bewijze liggen voor het grijpen. 18 november 1942 schreef Hierl aan von Falkenhausen er geen bezwaar tegen te kennen dat de arbeidsdiensten in België Belgische diensten zouden blijven. *Die Erziehung im Arbeitsdienst muss jedoch so gelenkt werden, dass die Jugend der belgischen Landen für den grossgermanischen Gedanken weitgehend aufgeschlossen wird.* (Hierl aan von Falkenhausen, 18 november 1942. BAK, 19/47.) Vgl. nog het verslag van de bespreking van 12 januari 1943 over de *Volksgermanische Reichspolitik* door de *Germanische Arbeitsgemeinschaft*, een kommissie in de schoot van Bergers *Germanische Leitstelle* (*SS-Hauptamt*). De politieke toestand in de bezette Germaanse gebieden is *besonders ungünstig*. Een lichtpunt is het vooruitzicht van de verplichte arbeidsdienst. *Ueber diesen Weg relativ harmloser Tarnung wird versucht, den germanischen Gedanken der flämischen Jugend nahezubringen.* (IfZM, NO-1783.) Onthullend is nog het verslag van 30 maart 1943 van Berger voor Himmler over de arbeidsdiensten. In Noorwegen en Nederland is de arbeidsdienst reeds verplicht. Binnen korte tijd wordt hij het ook in Vlaanderen en Wallonië. *Aufgabe des Arbeitsdienstes in den germanischen Ländern ist, die Jugend auf den germanischen Gedanken und auf Deutschland aufzurichten. Diese Gedanken sind für die Masse der Jugend in den germanischen Ländern völlig neu. Umso notwendiger ist es, dass der Eindruck vermieden wird, der Arbeitsdienst in den betr. Ländern sei eine deutsche Organisation oder ein Rekrutierungsorgan der SS. Die Werbung für die SS folgt daher erst gegen Ende der Dienstzeit.* (Berger aan Himmler, 30 maart 1943. IfZM, NO-2096.)

opvattingen vast in een nota over een op te richten Germaans pantserkorps. Wanneer later, zo redeneert hij, de militaire dienst in de Germaanse landen wettelijk wordt ingevoerd, dan zal dit korps de kaders leveren voor de nieuwe Germaanse troepeneenheden ([162]). Het verband met de arbeidsdiensten, die in België van vrijwillig verplicht zullen worden, is onmiskenbaar. Enkele dagen later juicht Berger al : de verplichte arbeidsdienst in Vlaanderen « kan ons tegen het einde van het jaar een Vlaamse divisie leveren. Laten wij er alvast mee beginnen » ([163]). Geen sprekender bewijs nochtans voor de gegrondheid van de stelling : de verplichte arbeidsdienst is het vermomde voorportaal van de *Waffen-SS*-kazerne, dan de diepe teleurstelling waaraan Himmler in juni 1943 uiting geeft. Hierl was intussen tot het besef gekomen dat Reeder toch gelijk had : het invoeren van de verplichte arbeidsdienst in België is onmogelijk omdat de sekretarissen-generaal hun medewerking weigeren. Een nieuwe verplichting door een Duitse verordening zal het al zo scherpe verzet tegen de verplichte tewerkstelling in Duitsland nog doen toenemen. Na ruggespraak met Sauckel had Hierl daarom een regeling bedacht die voorlopig op het vrijwilligersschap steunde. Geruststellend had hij de RFSS, zijn bondgenoot, de verzekering willen geven dat er bij de keuring van die vrijwilligers « vanzelfsprekend ook een maatstaf wordt aangelegd die praktisch de belangen van de *Waffen-SS* ten goede komt » ([164]). Himmler reageerde onmiddellijk duidelijk afwijzend. Met soortgelijke regeling kon hij *geen* genoegen nemen omdat zij aan zijn verwachtingen niet beantwoordde ([165]). Wàt had hij zich voorgesteld ? In het voorjaar van 1944 een jaarklasse, ten getale van 45.000 man, die de (verplichte) arbeidsdienst achter de rug had, onder de wapens te kunnen roepen ([166]). Dat een verplichte arbeidsdienst,

(162) *Aktennotiz* van Himmler, 10 februari 1943. Een afschrift ging de volgende dag aan Berger. Jüttner, chef van het *SS-Führungshauptamt*, en Wolff, chef van het *SS-Hauptamt Persönlicher Stab* (T-175, 34, 2592303-04. Thans uitgegeven door IN 't VELD, *op. cit.*, II, p. 955, stuk 327). Het eerste bekende dokument waarin gewag gemaakt wordt van een *Germanisches Korps* in de *Waffen-SS* is het schrijven van *SS-Obergruppenführer* Steiner, uit de Kaukasus, aan Himmler, 19 september 1942 : verheugend, schrijft hij, *ist die Entwicklung der germanischen Arbeit in meiner Division [Wiking]. Sie ist jetzt so weit gereift, dass der jetzige Rahmen für die aufzubauenden Kräfte allmählich zu eng wird und ich bei Ihnen den Antrag stellen zu dürfen bitte, aus meiner Division eine zweite germanische Division zu schaffen und diese beiden in einem germanischen Pz. Korps zusammenzufassen.* Politieke, niet militaire, overwegingen waren voor Steiner doorslaggevend (Steiner aan Himmler, 17 september 1942. NCWO II, BDC, V, 1). Dit belangrijke schrijven van Steiner komt later, in verband met Degrelle, nog ter sprake (hierachter, p. 59). Wij danken prof. dr. G. De Smet (RUG) voor de vele moeite die hij zich getroost heeft om het niet gemakkelijk leesbare schrift van Steiner te ontcijferen.

(163) *Der [flämische] Arbeitsdienst kann uns bis Ende dieses Jahres eine flämische Division erbringen, bauen wir ihn jetzt auf.* (Berger aan Brandt, 18 februari 1943. BAK, NS 19 *neu*/1866.) Berger had geschreven : *Der niederländische Arbeitsdienst...* Uit de kontekst blijkt duidelijk dat Berger zich verschreef en de Vlaamse arbeidsdienst bedoelde.

(164) Hierl aan Himmler, 9 juni 1943 (BAK. NS 19/47).

(165) Brandt aan Berger, 14 juni 1943 (BAK, NS 19/47).

(166) *Der Reichsführer-SS meinte, dass diese Regelung nicht dem entspreche, was er sich vorgestellt habe. Er wolle ja doch, dass im nächsten Frühjahr [1944] einmal ein Jahrgang mit 45.000 Mann, der den Arbeitsdienst durchlaufen hat, eingezogen werden kann.* Alsof Himmler vreest dat Berger niet goed begrijpen zal doet hij Brandt

gekoppeld aan een verscherpte verplichte tewerkstelling in het Rijk, ongunstige reakties zou uitlokken, kon hij zich niet voorstellen ([167]).

Wie thans kennis neemt van de briefwisseling Himmler-Hierl zal moeten toegeven dat Schuind, sekretaris-generaal van justitie, in april 1942 juist zag toen hij zijn kollega's in het komitee waarschuwde voor de verplichte arbeidsdienst : *C'est le commencement de la conscription* ([168]). Enkele weken later sprak Nyns, sekretaris-generaal van openbaar onderwijs, in dezelfde zin ([169]). Omstreeks die tijd heerste er onrust aan de universiteiten omdat de studenten vreesden dat de uitgevaardigde maatregel, hoewel nog beperkt (zes maanden arbeidsdienst voor de eerste-jaars van 1 mei 1943 af), slechts de *Vorstufe* vormde van de verplichte militaire dienst ([170]). Die intuïtieve reakties waren zakelijk meer gegrond dan men toen bewijzen kon.

Reeders antwoord van 20 februari 1943 aan Himmler.

Na die schets van de historische achtergrond van Himmlers verwijtende brief van 16 februari 1943 wordt het tijd het antwoord van Reeder te ontleden. De 19e kreeg de *Militärverwaltungschef* kennis van Himmlers uitval. Hij haastte zich te antwoorden « voor zover dat *überhaupt* schriftelijk mogelijk en noodzakelijk » was. Onder datum van 20 februari ging een uitvoerig schrijven (*Persönlich. Eigenhändig*) aan de *Reichsführer-SS* ([171]). Het is wellicht een van de merkwaardigste stukken gedurende de bezetting door Reeder opgesteld. Anders dan een van zijn vroegere medewerkers na de oorlog verklaard heeft, was het niet « onbeschoft » gesteld ([172]). Wel voelt men

---

aan het slot van zijn schrijven nog eens herhalen waar het om gaat : *Dem Reichsführer-SS kommt es wirklich darauf an, dass zum 1.9.1943 ein Jahrgang zum Arbeitsdienst aufgerufen wird, den er dann zum Frühjahr [1944] zur Verfügung hat.* In oktober 1942, gedurende de gedachtenwisseling aan de top over de wenselijkheid de *Militärverwaltung* in België en Noord-Frankrijk te vervangen door een *Zivilverwaltung*, was reeds de mogelijkheid overwogen de Vlaamse jeugd op te leiden door dienst in de *Waffen-SS*. De kwestie wordt nader onderzocht in *Hitler en het politieke lot van België*, II (in voorbereiding).

(167) *Er ist dafür, dass die Verkündigung des erweiterten Arbeitsverpflichtungsgesetzes schnellstens durchgeführt werden soll, während die Verkündigung der Arbeitsdienstpflicht zum 1.9[1943] erfolgt. Eine stimmungsmässige negative Auswirkung verspricht sich der Reichsführer-SS davon keineswegs.*

(168) Pv. vergadering Komitee sekretarissen-generaal, 2 april 1943 (Evdok).

(169) *Il s'agit d'une mesure politique et d'une sorte de conscription déguisée de la jeunesse.* (Pv. als vorige noot, 21 mei 1943. Evdok.)

(170) TB 23 over de periode januari-maart (in werkelijkheid tot april) 1943 (T-501, 106, 59).

(171) *Der Militärverwaltungschef beim Militärbefehlshaber in Belgien und Nordfrankreich SS-Brigadeführer Reeder* (de SS-graad in machineschrift bijgevoegd) *an den Reichsführer-SS, Herrn H. Himmler*, 20 februari 1943 (BAK, NS 19 *neu*/1866. T-175, 56, 25705 48-57). Op 18 maart 1943 stuurde Brandt Reeders schrijven aan het *SS-Personalsamt, mit der Bitte um Beinahme zum Personalsakt* (BAK, NS 19 *neu*/1866).

(172) Aldus het getuigenis van von Kamecke, *Gruppenleiter Innere Verwaltung* in de *Militärverwaltung* te Brussel, op het proces von Falkenhausen (IfZM, Proc. vF., zittingsblad van 23 oktober 1950).

bij de lektuur dat de diep gekrenkte *Militärverwaltungschef* trilt van opgekropte woede. Maar is zijn toon beslist, hij blijft beleefd ([173]). Wat niet belet dat, rekening gehouden met de werkelijke machtsverhoudingen, Reeders wederwoord een gewaagde onderneming was. Wie met F. Van der Elst nog menen zou dat de op één na hoogste gezagdrager te Brussel een *Sklavensprache* hanteerde omdat hij het niet aandurfde « rechtstreeks het beleid van de machthebbers in het Derde Rijk in betwisting te stellen » ([174]), leze de bewuste brief van Reeder aan Himmler.

Op de inhoud van de zakelijke weerlegging van Himmlers drie verwijten hoeven wij hier niet gedetailleerd in te gaan. In verband met de arbeidsdiensten moge het volstaan erop te wijzen dat Reeder er niet voor terugschrok Romsée te verdedigen, de man die rechtstreeks door Himmler en Hierl was aangevallen. Zijn beleid als sekretaris-generaal, schreef Reeder, wordt door al de Duitse diensten in België, met inbegrip van de Sipo-SD, biezonder goed beoordeeld ([175]).

Om verschillende redenen had Reeder Thedieck te Brussel nog in zijn ambt behouden (Himmlers tweede verwijt). Een ervan verdient hier nadere toelichting. Belgische journalisten te Berlijn, en ook Degrelle zelf, hadden het gerucht verspreid dat Thedieck onder druk van het RSHA uit België verwijderd zou worden ([176]). Reeder oordeelde dat hij in de gegeven omstandigheden zijn medewerker niet ontslaan kón zonder zijn eigen gezag als *Militärverwaltungschef* zwaar te schaden. Weer schrok hij er niet voor terug de door Himmler, Heydrich en Berger zo fel aangevallen ondergeschikte en vriend zonder enige terughoudendheid te verdedigen ([177]). Jaren later, in december 1949, gedurende de instruktie van zijn proces te Brussel, herinnerde Reeder

(173) *In höflicher, aber bestimmter Form habe ich Himmler auf seinen Brief erwidert*, aldus Reeder in zijn memorie aan auditeur Wilmart, 21 mei 1949, p. 25 (Proc. vF. 352).

(174) F. VAN DER ELST, *Dr. Elias als leider van het V.N.V.*, in *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, III (1974), p. 84. Uit het artikel blijkt dat Van der Elst de tekst van Reeders schrijven van 20 februari 1943 aan Himmler niet kent. Over de wetenschappelijke waarde van het artikel van Van der Elst, zie nader onze kanttekeningen in *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, VI, 1975, 3-4, p. 197-238 en VII, 1976, 3-4, p. 329-423.

(175) *Der Herr Reichsarbeitsführer kann nicht übersehen, was der Generalsekretär Romsee gerade in der heutigen Zeit für die deutsche Besatzungsverwaltung als Leiter des belgisches Innenministeriums mit der ihm unterstellten belgischen allgemeinen Verwaltung, insbesondere der Polizei bedeutet. Dies gilt vornehmlich bezüglich seiner Haltung im Gremium der Generalsekretäre, die nach übereinstimmender Ueberzeugung aller deutschen Dienststellen einschliesslich der Dienststelle des Beauftragten der deutschen Sicherheitsdienstes im deutschen Interesse gerade unter den jetzigen Umständen besonders gut ist.*

(176) Degrelle was medio december 1942, in de tweede helft van januari en begin februari 1943 in Berlijn waar hij besprekingen met o.m. SS-diensten voerde. Het is echter ook mogelijk dat hij in Brussel, waar hij met verlof verbleef, van Thediecks nakende ontslag gewag gemaakt heeft.

(177) Reeder verwees eerst naar zijn vroegere gunstige beoordeling van Thedieck, die hij sedert 1924 kende en wiens verdienste in de strijd tegen de vijandelijke bezetter van het Ruhrgebied en tegen de separatisten niet betwijfeld kon worden. Vervolgens karakterizeerde hij zijn eerste medewerker als *ein besonders eingearbeiteter, befähigter und vorbildlich fleissiger Referent, dem in der letzten Zeit die zentralen Fragen der wichtigsten kriegwirtschaftlichen Aufgaben obliegen.*

zich nog hoe de *vielleicht einmalige Kampf* met de SS-leiding om Thedieck hem zeer diep had getroffen. De daaromtrent met de SS gevoerde briefwisseling was voor hem « onvergetelijk » ([178]).

Het verwijt omtrent de opvolging van De Clercq door Elias had Reeder blijkbaar het pijnlijkst van al getroffen. Slechts na zelf gehoord te zijn en na een grondig onderzoek zou hij zich bereid verklaren dit verwijt te aanvaarden. (Maar hij kreeg de kans niet door Himmler te worden gehoord.) Intussen wenste hij de punten op enkele i's te zetten.

Nauwelijks een week vóór zijn dood was De Clercq voor een bespreking bij Reeder. Niemand, ook niet de behandelend geneesheer, kon vermoeden dat de VNV-leider schielijk sterven zou. De opvolging door Elias vernam Reeder terzelfdertijd als het bericht van het overlijden van De Clercq. Het voorstel van het *SS-Hauptamt,* Delvo als leider van het VNV *einzusetzen* was aldus door de feiten achterhaald ([179]). Feitelijk was het onuitvoerbaar omdat de benoeming van Delvo de ontbinding van het onmisbare VNV zou hebben betekend ([180]). De berisping omtrent het niet naleven van zijn plichten had Reeder « biezonder getroffen ». Hem trof geen enkel verwijt in de uitoefening van zijn ambt. Ook zijn tegenstanders wisten dat hij « voorbeeldig » werkte en leefde. Sedert het begin van de oorlog had hij pas in mei 1941 enkele dagen verlof genomen. In 1942 geen. Toen De Clercq eind oktober overleed verbleef Reeder in Keulen niet met verlof — zoals Berger had doen verstaan ([181]) — maar voor belangrijke dienstbesprekingen. Het viel hem dan ook « zeer pijnlijk » zich te moeten rechtvaardigen tegen verwijten die hem niet enkel als *ehrenamtlichen SS-Führer* maar vooral als verantwoordelijke *Militärverwaltungschef* zwaar troffen. « *Reichsführer* », besloot de gekwetste Reeder, « ik verzoek u om de onmiddellijke inwilliging van mijn wens zo spoedig mogelijk uit de *Militärverwaltung* ontslagen te worden ([182]). Mijn verantwoordelijkheid is té groot dan dat ik ze in de huidige omstandigheden nog langer kan dragen. Het tijdstip lijkt mij biezonder geschikt wegens de

(178) Reeder aan Thedieck, 18 december 1949 (BAK, *Nachlass Thedieck, vorl.* 54). Over het optreden van Thedieck schreef Reeder : *Es gibt wohl nicht viele Fälle, in denen Heydrich zweimal, Obergruppenführer Berger ebenfalls wiederholt, und sodann Himmler persönlich, einen Beamten als höchstgefährlichen Feind des nationalsozialistischen Systems bezeichneten, weil er so klug sei, das Ueberschreiten der Grenze zur Staatsfeindlichkeit geschickt zu tarnen.* Thedieck was inderdaad een handig maar tegelijkertijd moedig tegenstander van het regime. Zijn vijanden wisten steeds wat ze aan hem hadden.

(179) Over die kandidatuur-Delvo, zie nader onze opmerkingen in *Bijdragen,* 4, p. 137, en *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis,* VII, 1976, p. 335-336.

(180) Het voorstel van het *SS-Hauptamt* was *undurchführbar,* betoogde Reeder, *weil dadurch ohne jeden Zweifel der VNV zu einem Zeitpunkt, der m.E. nicht nur aus volkstumspolitischen, sondern auch aus allgemeinpolitischen Gründen im Interesse der deutschen Besatzungsverwaltung untunlich gewesen wäre, mit Sicherheit sich aufgelöst hätte.*

(181) Hiervóór, p. 32, n. 132.

(182) Reeder vergist zich wanneer hij zes jaar na de feiten schrijft dat hij om zijn ontslag verzocht als *SS-Ehrenführer* (Memorie Reeder aan Wilmart, 2 mei 1949. Proc. vF. 352, p. 25).

door u overwogen benoeming van de HSSPF. Aldus zal het u, *Reichsführer,* mogelijk zijn naast de HSSPF een geschikt kandidaat, die uw volle vertrouwen geniet, te doen benoemen ([183]). » Na zijn ontslag wenste Reeder nog zijn vaderland te dienen, zoals hij dat in de Eerste Wereldoorlog gedaan had, in het Oosten, als officier. Met een buiging in de richting van de RFSS besloot Reeder zijn brief : « Steeds ben ik mij de grote eer en de daaraan verbonden verplichting bewust geweest, een door u benoemd *SS-Führer* te zijn ([184]). »

Berger kreeg onmiddellijk, in opdracht van Himmler, inzage van Reeders antwoord. De chef van het *SS-Hauptamt* ergerde zich zwaar aan de « aanmatigende en onbeschaamde toon » van dit stuk ([185]). Hoe kwam Reeder er eigenlijk toe de RFSS « zo geestelijk ijdel en aanmatigend » te durven schrijven ? In weerwil van zijn ergernis had Berger de brief « nuchter, bladzijde na bladzijde, zelfs tweemaal » gelezen. Vaststellen kon hij alleen dat Reeder het kernvraagstuk, nl. het voeren van een *Politik des Reiches,* eenvoudig niet onderkend had. Niet eens beseft had hij, aldus nog Berger, dat hij zelfs geen VNV-politiek maar gewoon een *Politik der Belgier nach dem System Reeder* voerde. Daar de *Militärverwaltungschef* op dit gebied, naar 't schijnt, weinig ervaring heeft en hem de grote visie ontbreekt, komt het herhaaldelijk tot pannes die hij dan tracht te begraven onder juridisch-administratief gepolijste brieven en verslagen. Hij houdt zijn lezers voor dom genoeg om dat alles te slikken. Berger ergerde zich vooral aan het in funktie blijven van Thedieck te Brussel. Reeder durft nu beweren dat hij zijn gegeven woord niet gestand kon doen omdat Thedieck door de Sipo-SD ten val was gebracht. Wat een grenzeloze onbeschaamdheid ! Thedieck zelf heeft toch steeds beweerd sterk genoeg te zijn om zelfs Himmler te trotseren. Dat Reeder zich met dergelijke rechtvaardiging « onmiskenbaar tegen de *Reichsführer-SS* opstelt, schijnt hij niet in te zien ». « *Lieber Herr Doktor* », besloot Berger nederig vleiend zijn schrijven aan Himmlers sekretaris Dr. Brandt, « wellicht ben ik eenzijdig, maar een aan de *Reichsführer-SS* gedane belofte wordt gehouden al zou de wereld vergaan ([186]). » Om de houding van Berger ten opzichte van Reeder te belichten is het nuttig de aandacht erop te vestigen dat hij enkele dagen voordien, in verband met de arbeidsdienst in België, op

(183) *Ungeachtet meiner Bitte, vor endgültiger Aufrechterhaltung der Vorwürfe nochmals Ihre Berechtigung zu prüfen, bitte ich, Reichsführer, um Ihr sofortiges Einverständnis zu meinem Wunsche, baldmöglichst aus der Militärverwaltung auszuscheiden. Die mir auferlegte Verantwortung ist zu gross, um sie unter diesen Umständen weiter tragen zu können. Der Zeitpunkt scheint mir auch wegen der von Ihnen beabsichtigten Einführung des Höheren SS- und Polizeiführers besonders günstig zu sein, da sie, Reichsführer, hierdurch in die Lage versetzt werden, neben dem Höheren SS- und Polizeiführer auf die Ernennung eines geeigneten Mannes, der Ihr volles Vertrauen besitzt, hinzuwirken.*

(184) *Stets bin ich mir der hohen Ehre und damit verbundenen Verpflichtung bewusst gewesen, die mir nach der durch Sie, Reichsführer, erfolgten Ernennung zum SS-Führer zukam.*

(185) Berger aan Brandt, 25 februari 1943 (BAK, NS 19 *neu*/1866).

(186) Als vorige noot.

dezelfde kleinerende wijze over de *Militärverwaltungschef* geschreven had. Reeder, aldus de verwaande Berger, had zijn tijd niet begrepen. Hij weet eenvoudig niet waar het om gaat ([187]).

Reeders aandringen op een onderzoek naar de gegrondheid van de zware verwijten liet Himmler onbeantwoord. Kleinmoedig en onoprecht ontweek hij het debat ([188]). Op Reeders suggestie hem in persoon te horen antwoordde hij koel, voorlopig niet over de nodige tijd te beschikken. Intussen verzocht hij zijn briefschrijver zich zo spoedig mogelijk naar Berlijn te begeven om er Berger te ontmoeten die voor hem opdrachten ontvangen en met hem belangrijke zaken te bespreken had ([189]). Of Reeder kort daarop Berger in Berlijn ontmoet heeft, leert het bronnenmateriaal niet. Wel aangenomen kan worden dat de *Militärverwaltungschef* zich niet heel gerust gevoeld moet hebben na zijn kordate brief aan Himmler. Dat valt tenminste af te leiden uit een telefoongesprek dat Stuckart, staatssekretaris van binnenlandse zaken, begin maart voerde met Brandt om voor Reeder te pleiten ([190]). Reeder, zou Stuckart toen hebben beklemtoond, is de *Reichsführer* trouw. Waarop Brandt kort repliceerde dat Himmler weliswaar aan die trouw niet twijfelde, « maar Reeders politiek volstrekt niet goedkeurde » *(dass er aber die von Reeder gefolgte Politik keineswegs billige)*.

Reeder bleef in funktie te Brussel. Welke invloeden gewerkt hebben om hem van zijn verzoek om ontslag te doen afzien, is niet bekend. Medio maart 1943 stond Himmler even ver als bij het begin van het jaar : de benoeming door Hitler van een HSSPF te Brussel was nog niet in zicht. Maar intussen had zich in het politieke krachtenstelsel in België een nieuw feit voorgedaan.

3. DEGRELLE, HIMMLERS TWEEDE BONDGENOOT TEGEN REEDER

De voorgeschiedenis van de benoeming van een HSSPF te Brussel karakterizeerden wij reeds als een taaie strijd tussen Reeder en Himmler die zich terzelfdertijd op een hoog en een laag niveau en tegen een dubbele achtergrond, een politieke en een politionele, ontwikkelt. Sommige feiten en fei-

(187) Berger aan Brandt, 18 februari 1943 (BAK, NS 19 *neu*/1866). *Ich bedauere aus tiefstem Herzen, dass ich bis zum heutigen Tage den SS-Brigadeführer Reeder gestützt habe. Leider hat er die Zeit nicht erkannt, er weiss nicht um was es geht. Persönliche Zuständigkeiten zu klären, sind bei ihm wichtiger als das Deutschtum zu stärken und den Franzosentum eines auszuwischen.*

(188) Himmler aan Reeder, 4 maart 1943, telex (BAK, NS 19 *neu*/1866).

(189) In 1949 zal Reeder zich nog herinneren dat Himmler niet reageerde op zijn vraag om ontslag als *SS-Ehrenführer*. Zijn geheugen laat hem evenwel in de steek als hij schrijft : *Himmlers sofortige Antwort war sehr freundlich und versöhnteter Natur.* (Memorie Reeder aan auditeur Wilmart, 2 mei 1949. Proc. vF. 352, p. 25.)

(190) Brandt aan Berger, 19 maart 1943 (BAK, NS 19 *neu*/1866).

tenreeksen doen zich gelijktijdig voor zonder dat het mogelijk is ze gelijktijdig te behandelen en op hun onderlinge wisselwerking te wijzen. De lezer zal begrijpen dat wij soms terwille van de klaarheid en de overzichtelijkheid het kronologisch verhaal onderbreken en teruggaan in de tijd om een nieuw aspekt van het onderwerp te leren kennen.

Toen een geërgerde Himmler op 16 februari 1943 Reeder hard aanpakte, wist hij over nog een ander instrument dan de DeVlag tegen de onwillige *Militärverwaltungschef* te beschikken : Léon Degrelle. Op 8 augustus 1941 was de rexistenleider met de *Légion Wallonie* naar het Oostfront getogen. Na een afwezigheid van zestien maanden was hij sedert 19 december 1942 in het land terug. Niemand kon toen voorzien dat zijn verlof ongeveer elf maanden zou duren. Pas begin november 1943 trok hij opnieuw naar het Oosten.

Bij de jaarwisseling 1942-1943 scheidde een grondig meningsverschil Reeder van Himmler. Het betrof de politieke bruikbaarheid van Degrelle : dat is het nieuwe feit. Voor een groot deel zal het de ontwikkeling van de verhouding Himmler-Reeder in 1943 beheersen. Want uit het meningsverschil over de rexistenleider groeide een feitelijk bondgenootschap Himmler-Degrelle waarvan de spits zich tegen Reeder keerde, hetgeen hierop neerkwam dat de *Militärverwaltungschef* in zijn pogingen om het bezette België tegen de SS-infiltratie af te schermen, van 1943 af front moest vormen niet enkel tegen Van de Wiele maar ook tegen Degrelle, een geduchter tegenstrever dan de leider van de DeVlag. Het moge waar zijn dat het zich verschrompelende Rex als organizatie tegen de DeVlag niet opwoog. Degrelle beschikte echter over een troef die hij politiek hoog zou uitspelen : hij was de enige politieke leider in België die frontdienst op zijn aktief had — voor Hitler het beslissende argument, vooral nadat Degrelle zich in januari 1943 plechtig tot Germaan geproklameerd had ([191]).

Het nieuwe front waarop Reeder de strijd zou moeten voeren tekende zich in januari 1943 duidelijk af. In zijn grote rede van de 17e over de plaats van Wallonië (en België) in het toekomstige Germaanse Rijk koos Degrelle impliciet voor de SS-politiek. Een week daarna richtte Reeder zich tot het OKH met een kritische beoordeling van Degrelle als politiek leider. Het leek alsof het opperbevel van het leger (OKH en OKW) Reeder dit keer niet in de steek zou laten. Maar op het geschikte moment greep Himmler in om zijn jongste Germaanse aanwinst te verdedigen. OKW en OKH haalden bakzeil. Met hen verloor Reeder het pleit.

(191) Hierachter, p. 62, Hitler over Degrelle. Reeds op 27 juni 1942 had Hitler, in de loop van een tafelgesprek, verklaard : *Es habe eine absolute Selbstverständlichkeit zu sein, dass beim Deutschen Reich in erster Linie der Gehör fände, der heute für das Europa von morgen im Osten seinen Bluteinsatz erbringe*. Die woorden sluiten onmiddellijk aan bij een deel van het gesprek over de noodzakelijkheid Waalse krijgsgevangenen die rexist zijn en bereid dienst te nemen in de *Légion Wallonie*, in vrijheid te stellen (*Hitlers Tischgespräche im Führerhauptquartier 1941-1942*, uitg. P.E. Schramm, Stuttgart, 1963, p. 417).

Alvorens op deze belangrijke ontwikkeling in te gaan willen wij de historische achtergrond schetsen. Jammer genoeg dwingt het bronnenmateriaal tot beperking. Alleen over de verhouding Reeder-Degrelle levert het voldoende klaarheid. Graag zou men meer willen weten voor het beantwoorden van twee uiterst belangrijke vragen : 1. hoe voltrok zich bij Degrelle de ontwikkeling van de Belgische dynastische staatsgedachte (*C'est pour le Roi que nous partons, pour la Belgique que nous luttons,* verklaarde hij nog in september 1941 ([192])) naar de Rijksgedachte volgens SS-model ? 2. hoe kwam Himmler ertoe, Degrelle, die hij aanvankelijk politiek oninteressant vond, in 1943 als een volwaardig Germaan te beschouwen voor wiens volgelingen er plaats was niet enkel als soldaten in de *Waffen-SS* maar ook als politieke militanten in het SS-complex in zijn geheel ([193]) ? De na-oorlogse voorstelling van Degrelle als zou de bedoeling van zijn nieuwe (Germaanse) politiek van 1943 enkel een militair aspekt hebben vertoond en beperkt gebleven zijn tot de overheveling van de *Légion Wallonie* naar de *Waffen-SS* is onvolledig en misleidend. Er was ook een « broederlijke samenwerking » voorzien tussen Rex als politieke beweging en de SS in al haar geledingen.

Degrelle van het begin der bezetting tot zijn vertrek naar het Oostfront.

Toen Degrelle eind juli 1940 uit Franse gevangenschap verlost werd gaf het Duitse ministerie van propaganda onmiddellijk een duidelijke instruktie uit : van het bestaan van de aanvankelijk dood gewaande rexistenleider had de pers « geen notitie » te nemen ([194]). Reeder kostte het geen moeite Goebbels' voorschrift streng toe te passen. Eigenlijk heeft hij Degrelle politiek nooit als een element van waarde beschouwd ([195]). In een beleid dat, volgens Hitlers instruktie, de Walen « generlei gunsten » mocht toekennen ([196]) en waarvan Reeder zelf zich voorstelde dat het een « sterke inschakeling van

(192) Rede van Degrelle voor de Waalse Oostfrontvrijwilligers in het opleidingskamp te Meseritz (*Le Pays Réel,* 25 september 1941).

(193) Voor het beantwoorden van de eerste vraag leren de naoorlogse geschriften van Degrelle nagenoeg niets. Al zijn politieke beweringen moeten uiterst kritisch bekeken worden. Talrijke blijken totaal ongegrond te zijn. Schriftelijke weerlegging ervan zou bladzijden vergen. Bezorgd om zijn imago vindt Degrelle het interessant te verklaren dat hij niet nederig is (A. DE BRUYNE, *Drie dagen met Degrelle,* in *De Kwade Jaren,* 5, 1976, p. 121). Maar tussen zijn kinderachtige grootsprakigheid en rechtmatige trots ligt een grote afstand. Geen van beide houdingen rechtvaardigt overigens een zo verregaande vertekening van de feiten als Degrelle ze zich veroorlooft. Hij zegt te verlangen met een « minimum aan objektiviteit » te worden behandeld. *Nous demandons... qu'on respecte, à notre sujet, les exigences élémentaires de la Vérité.* (L. DEGRELLE, *Lettres à mon Cardinal,* Brussel-Parijs, 1975, p. 24.) Met die objektiviteit zou Degrelle alvast kunnen beginnen.

(194) *Bestellungen Pressekonferenz,* 29 juli en 1 augustus 1940 (BAK, ZSg 101/17. *Sammlung Brammer*).

(195) Zie noot 205.

(196) A. DE JONGHE, *Hitler en het politieke lot van België,* I, p. 194.

België in een Germaans-Duitse ordening » moest voorbereiden ([197]), was er geen plaats voor een Belgische of een Waalse kollaboratie. Toch was het bezettingsbestuur bereid met Rex samen te werken. Dat heeft het ook gedaan omdat het noodzakelijk was. Maar wat kon het Degrelle schelen dat von Falkenhausen en Reeder hem politiek veronachtzaamden ? Hij deed alsof het bezettingsbestuur niet bestond en mikte hoger. Eind augustus-begin september 1940 poogde hij door bemiddeling van zijn vriend Otto Abetz, ambassadeur van Duitsland te Parijs, rechtstreeks von Ribbentrop en Hitler te bereiken ([198]). De *Militärverwaltung* te Brussel smoorde die poging in de kiem omdat zij geen *Hineinregieren* van onbevoegden duldde en de ambities van Degrelle (*Führungsansprüche*) buiten verhouding stonden tot de betekenis van zijn beweging en tegenstrijdig waren met de ontvangen instrukties ([199]). De kwistig herhaalde bewering van Degrelle dat Hitler zou gewenst hebben hem in oktober te ontmoeten ([200]) is een van de talrijke grootsprakerige leugens van de rexistenleider. (Er is geen schijn van bewijs dat Hitler vóór eind februari 1944 zou gewenst hebben Degrelle te onmoeten.) Begin januari 1941 eindigde Degrelle te Luik zijn eerste politieke rede sedert zijn terugkeer met een krachtig *Heil Hitler !* Reeder reageerde geringschattend : het bezettingsbestuur zal in zijn personeelspolitiek zo onopvallend mogelijk en bij gebrek aan beter rekening houden met Degrelle als propagandist. Rex in dezelfde mate steunen als het VNV is uitgesloten : dit laatste voelt zich *völkisch* met Duitsland verbonden, het *Heil Hitler !* van Degrelle daarentegen is alleen maar « een spekulatieve uiting van vertrouwen in de bouwer van het nieuwe Europa van wie Degrelle het behoud van de Belgische staat verwacht » ([201]). Intussen had dat *Heil Hitler !* in de Duitse pers belangstelling gewekt. Met klem herhaalde Goebbels zijn vroegere instrukties : met Degrelle, die niet veel vertegenwoordigt, valt er *nicht zu arbeiten* ; de Duitse pers moet zich *von diesem Mann... weitgehend distanzieren* ([202]).

---

(197) A. DE JONGHE, *De vestiging van een burgerlijk bestuur in België en Noord-Frankrijk*, in *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, I, 1970, p. 176.

(198) Dat belet Degrelle niet schijnbaar ernstig te schrijven (*Lettres à mon Cardinal*, p. 33) : *Je puis le dire hautement, si cocasse que cela paraisse à cette heure, je fus en août 1940 un des seuls Belges qui renâcla en face du problème de la collaboration.*

(199) Reeder aan OKH, Gen.Qu., 26 januari 1941 (T-77, 786, 5614381-82).

(200) L. DEGRELLE, *La cohue de 1940*, Genève, 1949, p. 393. Voor de bewijsvoering van Degrelles leugenachtigheid verwijzen wij naar onze studie : *Degrelle memorialist* (in voorbereiding).

(201) *Eine spekulative Vertrauenskundgebung für den Neugestalter Europas, von dem er die Erhaltung des belgischen Staates erhofft.* (TB 13 van 2 februari over januari 1941. T-501, 104, 959-960.) In zijn berichtgeving in 1940 heeft Reeder slechts een enkele maal een goed woord voor Degrelle wanneer hij vaststelt dat de rexistische pers *mit einer Klarheit und Konsequenz gegen Engeland und seine Erfolgsaussichten wendet, wie dies von keiner Zeitung im gleichen Masse geschieht.* Hetzelfde geldt voor de propaganda tegen de joden en de vrijmetselaars (TB 11 van 1 december 1940 over november. T-501, 103, 405-406).

(202) Instruktie van 7 januari 1941 in BOELCKE, *Kriegspropaganda 1939-1941*, Stuttgart, 1967, p. 597. Naar aanleiding van een verklaring van Degrelle aan de *Popolo d'Italia* volgde op 29 januari de instruktie : *Es darf nicht gebracht werden eine Erklärung Degrelles in Popolo d'Italia, wo davon die Rede ist, dass Einheiten der Rexistenbewegung den verbundeten deutschen und italienischen Streitkräften zur Verfügung stehen.* (BAK, ZSg 101/19. *Sammlung Brammer.*)

Kenschetsend voor de visie van de SS op de politieke bruikbaarheid van Degrelle begin 1941 is het verslag dat Heydrich toen, ongevraagd, aan von Ribbentrop stuurde ([203]). De chef van de Sipo-SD volgde deze weg omdat hij reden had te vermoeden dat Degrelle opnieuw over Abetz en de minister proberen zou Hitler te bereiken. In de gegeven omstandigheden kan dit verslag moeilijk worden overschat : Heydrich beschouwde zich, terecht, als *de* verantwoordelijke persoon, ten opzichte van Himmler, « voor de politieke linie in de bezette gebieden » ([204]). De politiek machtige chef van de Sipo waarschuwde : Degrelle met een konkrete politieke zending te belasten zou « uiterst gevaarlijk » zijn. Wegens zijn wereldbeschouwing, zijn ijdelheid en zijn gebrek aan mensenkennis komt hij voor een Waals leiderschap niet in aanmerking. Volstrekt onmogelijk is hij als leider van een Belgische beweging. Zal men de Germaanse Vlamingen een Waal als leider opdringen ? Het Duitse Rijk heeft *überhaupt* geen belang bij een Belgische beweging die Vlamingen en Walen groepeert ([205]).

Heydrichs waarschuwing was niet ongegrond. Begin maart 1941 probeerde Abetz inderdaad andermaal en weer zonder voorkennis van de *Militärverwaltung* te Brussel, een politieke doorbraak voor zijn vriend Degrelle te forceren. Opnieuw scheen er sprake te zijn van een ontvangst van de rexistenleider door von Ribbentrop en Hitler. Hard en snel kreeg de jonge ambassadeur het deksel op zijn neus. Door von Falkenhausen naar Brussel ontboden om uitleg te verschaffen werd hij duchtig op de vingers getikt ([206]). Het initiatief leidde tot niets, maar de spanning tussen de top van de *Militärverwaltung* en Degrelle steeg des te meer. Dat blijkt onmiskenbaar uit de wrokkige

(203) Heydrich aan von Ribbentrop, eind januari 1941. *Geheime Reichssache* (PAB, *Inland* II g, 344, *Belgien* 1). Buitenlandse Zaken registreerde het dokument bij ontvangst op 29 januari 1941.

(204) H. BUCHHEIM, *Die SS - das Herrschaftsinstrument*, in *Anatomie des SS-Staates*, I, DTV-uitgave, München, 1967, p. 83-86 en 90.

(205) Over de verhouding Degrelle-*Militärverwaltung*-*SS* vóór maart 1941 schrijft DE BENS, *De Belgische dagbladpers onder Duitse censuur*, Antwerpen, 1973, p. 258-259 : « Aanvankelijk heeft de *Militärverwaltung* tegenover Rex een vriendschappelijke houding aangenomen ... Naarmate Degrelle steun zocht bij de SS, koelde de verstandhouding af ... In februari 1941, op een tijdstip dat Degrelle zich nog niet volledig aan de SS gebonden had, was zelfs het oordeel van Heydrich, chef van de *Sicherheitsdienst*, allesbehalve vleiend. » Daarbij valt het volgende op te merken. 1. De houding van de *Militärverwaltung* ten aanzien van Degrelle is nooit « vriendelijk » geweest. 2. Er is geen enkel spoor van een toenadering van Degrelle tot de SS vóór september 1941. Hoe kon hij in februari op weg zijn naar een volledige binding met de SS ? Heydrichs negatieve beoordeling van Degrelle is volledig normaal. Men begrijpt niet waarom De Bens het woord « zelfs » meent te moeten gebruiken. 3. De verhouding *Militärverwaltung*-Degrelle had volstrekt niets te maken met een toen nog niet bestaande toenadering van Degrelle tot de SS. Van het begin der bezetting af, lang voordat hij met de SS kontakt zocht, waren de betrekkingen tussen de rexistenleider en het bezettingsbestuur te Brussel uiterst koel. Degrelle overdrijft dit keer niet als hij schrijft dat hij bij zijn terugkeer uit Frankrijk, in augustus 1940, voor de *Militärverwaltung un indésirable* was (*La Cohue de 1940*, p. 407).

(206) Het incident-von Falkenhausen-Degrelle, met op de achtergrond spekulaties omtrent het vervangen van de *Militärverwaltung*, die te Vlaamsgezind geacht werd, door een meer belgischgezinde *Zivilverwaltung*, wordt uitvoerig behandeld in deel II van *Hitler en het politieke lot van België* (in voorbereiding).

toon van de passages over Degrelle in Reeders verslagen aan het opperbevel van het landleger. Met welgevallen wordt genoteerd dat het verzet van de grote meerderheid der bevolking tegen Rex gestadig toeneemt. Indien men, zo betoogt hij, zelfs in belgicistische kringen een zeker begrip voor de Vlaamse nationalisten aan de dag legt, dan wordt Degrelle hoe langer hoe meer beschouwd « als de berekende propagandist die zich uit politieke ambitie op onwaardige wijze vergooit ». Zijn « wispelturige onstandvastigheid » bezorgt hem « de reputatie van een charlatan », wie men zijn opvallende toenadering tot het Rijk « gewoon als landverraad » verwijt ([207]). In eigen land zouden de Duitsers « een man als Degrelle allang een kopje kleiner hebben gemaakt ». Dat was althans, schrijft Reeder, de mening van een niet nader genoemd « tot dusver volkomen loyaal denkend » sekretaris-generaal. Is het niet merkwaardig dat Reeder het nuttig achtte het OKH in die zin over Degrelle te informeren ([208]) ? Een gunstiger behandeling viel het VNV te beurt. In november en december 1940 had Reeder De Clercq toegelaten trots uit te pakken, ten gunste van het VNV, met de subversieve aktie van de zg. Militaire Organizatie in het Belgische leger gedurende de mobilizatie en hij had er aanvankelijk zelfs niet ongunstig over gerapporteerd ([209]). In zijn verslag over het eerste bezettingsjaar zal hij naar voren brengen dat de Vlaamse kollaborateurs, hoewel een minderheid, het recht hebben *für Flandern in seiner Gesamtheit zu sprechen* ([210]). Reeder zal er nooit aan denken Rex als een representatieve Waalse minderheid te beschouwen. Degrelle zelf kan, zo meent hij nb. pas in 1943, het Rijk « wellicht nog waardevolle politieke diensten bewijzen indien hij streng in toom wordt gehouden » ([211]).

Toen de Duitse verordening van 7 maart 1941 aangaande de leeftijdsgrens talrijke ambtenaren tot ontslag dwong hoopte Degrelle op een soort « machtsovername ». Geen van de nieuwe sekretarissen-generaal die op 1 april in funktie traden ([212]) was echter een volgeling van Degrelle. Reeder gaf voor, het niet gewaagd te hebben een beroep te doen op een rexist of zelfs een sympatizant om « de reeds dreigende krachten van verzet in het land

(207) *Während man auch in belgizistischen Kreisen den flämischen Nationalisten eine gewisse volkstumsmässig begründete innere Berechtigung ihrer Auffassungen nicht absprechen kann, gilt Degrelle immer mehr als der spekulative Propagandist, der sich aus politischem Ehrgeiz heraus in entwürdigender Weise wegwirft. Seine sprunghafte Unbeständigkeit lässt ihn in der allgemeinen Beurteilung immer mehr als Scharlatan erscheinen, dem man seine nach aussen stark betonte Annäherung an das Reich als glatten Landesverrat auslegt.* (TB 13 van 7 april over maart 1941. T-501, 104, 178.) In ongeveer dezelfde termen oordeelt Reeder over Degrelle in zijn *Jahresbericht* van eind juli 1941 (T-501, 104, 794).

(208) TB 13, als vorige noot.

(209) *Bijdragen*, 4, p. 27-28 en 31.

(210) T-501, 104, 733. In zijn toespraak van 22 augustus 1941 tot een twintigtal vooraanstaande Vlamingen uit het kamp der politieke kollaboratie verklaart Reeder dat de Vlaams-nationalisten gerechtigd zijn *über den abwartenden Teil der Bevölkerung hinaus für ganz Flandern zu sprechen.* (Proc. vF. 119, p. 12).

(211) TB 26 over de periode oktober-december 1943 (T-501, 106, 710).

(212) Over de voorgeschiedenis van die benoemingen VAN DEN WIJNGAERT, *op. cit.*, p. 110-118.

niet nodeloos te aktiveren » ([213]). Tot sekretaris-generaal van justitie werd wel een Waal benoemd (Schuind, een partijloos magistraat), om de indruk te vermijden « dat de *Militärverwaltung* alleen met Vlamingen wil regeren » ([214]). Grote ergernis van Degrelle die in zijn pen klom en in *Le Pays Réel* van 30 maart een buitengewoon scherp artikel tegen de personeelspolitiek van het bezettingsbestuur publiceerde. Reeder vond het stuk al te bar en ontbood Degrelle om hem « met grote aandrang tot de orde te roepen ». Volgens de *Militärverwaltungschef* zou de rexistenleider zich hebben verontschuldigd. Degrelle beweert echter even hard te hebben geschreeuwd als de woedende Reeder ([215]).

In april 1941 voerde de interne krisis in Rex tot niet te ontkennen ontbindingsverschijnselen. Voor Reeder een welkome gelegenheid om andermaal de tekortkomingen van Degrelle als politiek leider te beklemtonen : ongetwijfeld « een buitengewoon propagandist » maar voor het overige wispelturig, een vaak duistere figuur zonder vast getekende politieke lijn. Zijn beleid sedert het begin van de bezetting is veeleer « een bestendig, niet steeds gelukkig improvizeren ». Zijn herhaalde beweringen dat de machtsovername nog slechts een kwestie van tijd was, hadden daarenboven zijn persoonlijk aanzien ernstig geschaad ([216]). Met Reeder kan worden aangenomen dat de uitzichtloze politieke toestand in april 1941 voor een groot deel verklaart waarom Degrelle toen besloot zich tot Hitler te richten met het verzoek opgenomen te worden in het Duitse leger ([217]). Medebeslissend voor Degrelle was wellicht de overweging dat hij niet overtroefd mocht worden door het VNV, dat bij monde van zijn leider reeds op 16 maart verklaard had tot militaire kollaboratie bereid te zijn ([218]). Misschien ook heeft hij persoonlijk

(213) TB 15 van 7 april over maart 1941 (T-501, 104, 179-180). Reeder zou in een volgend verslag toegeven rexisten tot openbare funkties te hebben benoemd. Een van de redenen was dat aldus bij Belgische diensten de indruk kon ontstaan dat een rexistische machtovername dreigde : een doeltreffend middel voor het sukses van bepaalde onderhandelingen, beweert Reeder (TB 16 van 9 mei over april 1941. T-501, 104, 362).

(214) TB 15 van 7 april over maart 1941 (T-501, 104, 162-163).

(215) Hoogst waarschijnlijk is de versie van Reeder de juiste. In 1943 schrijft hij dat Degrelle op onwaarheid betrapt, grootmoedig toegeeft zich vergist te hebben en dan belooft zich te beteren — zonder dat het inderdaad gebeurt (TB 26 als noot 211).

(216) TB 16 van 9 mei over april 1941 (T-501, 104, 363-364).

(217) De brief van Degrelle via de *Militärverwaltung* aan Hitler (zie vorige noot), niet aangetroffen. Reeder stuurde hem op 20 april 1941 door aan het OKH. Zijn speciaal verslag van die datum aan het OKH evenmin aangetroffen. — De Bens ziet in het verzoek van Degrelle « een eerste stap om in een gunstig daglicht te komen bij de Duitse instanties » (*op. cit.*, p. 255). Een « eerste » stap ? Herinnert de schrijfster zich niet meer wat zij heeft geschreven over Degrelles vroegere uitingen van bereidheid tot kollaboratie in augustus 1940 ?

(218) *Bijdragen*, 4, p. 42. Het bevel van De Clercq te werven voor de *Waffen-SS* dateert van 20 april 1941. Het is denkbaar dat Reeder de leiding van het VNV op de hoogte heeft gebracht van Degrelles verzoek aan Hitler, opgenomen te worden in de *Wehrmacht* en dat De Clercq onmiddellijk heeft gereageerd met zijn bevel van 20 april. Reeds in januari had Abetz het ministerie van buitenlandse zaken geïnformeerd dat Degrelle bereid was duizend oud-strijders uit Wereldoorlog I (rexisten) ter beschikking te stellen voor de oorlog tegen Engeland (PAB, StS, *Belgien* 2). In zijn aktiviteitsverslag over februari had Reeder genoteerd dat ruim driehonderd leden van de *Formations de Combat* (de militie van Rex) zich gemeld hadden als chauffeur voor militaire transporten. De Vlamingen hadden toen nog geen vrijwilligers kunnen werven (TB 14 van 2 maart 1941. T-501, 104, 42).

alles op de militaire kaart gezet in de overtuiging dat een politiek leider met frontdienst later meer recht tot spreken zou hebben en krijgen dan een politiek soldaat op het thuisfront. Reeder stelde zich de vraag : « ernst of groots opgezette reklame » ? De wantrouwige *Militärverwaltungschef* kon niet nalaten op te merken dat « gegronde twijfel » gerechtvaardigd was. Hij adviseerde het OKH dan ook, niet in te gaan op het verzoek : immers Degrelle weg, dan stort Rex volledig in elkaar ([219]).

Over de inhoud en zelfs het bestaan van het antwoord van Hitler tast men in het duister. Men kent alleen de versie van Degrelle. Keitel, chef van het OKW, zou met een uitvoerige en vriendelijke brief hebben geantwoord dat de *Führer* Degrelle niet kon toelaten naar het front te vertrekken daar hij (Degrelle) terwille van zijn politieke aktiviteit onmisbaar was ([220]). Wie de grenzeloze grootspraak van Degrelle kent zal voorlopig zo voorzichtig zijn de bewering van de rexistenleider in twijfel te trekken ([221]).

Politiek hopeloos bleef de toestand voor Degrelle ook na het akkoord met het VNV van 10 mei 1941. Als politieke beweging verdween Rex toen uit Vlaanderen. Zou het daardoor niet de nationaal-socialistische eenheidsbeweging worden in Wallonië zoals het VNV het meende te zijn in Vlaanderen ? Dat is slechts « een rexistische pretentie die op geen werkelijkheid steunt », oordeelde Reeder ([222]). Hij zag het verval van Rex zulkdanige afmetingen aannemen dat het nog nauwelijks als Nieuwe-Ordebeweging in aanmerking kwam. Zonder Duitse steun, zo hield hij voor, zou Rex van het politieke toneel verdwenen zijn ([223]).

Duitslands oorlog tegen de Sovjetunie in juni 1941 bracht Degrelle onverwacht de redding van de stille politieke dood. Het nieuwe konflikt schonk hem de tweede kans in zijn politieke loopbaan. Hij zou ze maximaal kunnen uitbaten. Niet alleen was hij dapper, hij had daarenboven geluk : hij sneuvelde niet.

In juli 1941, toen de bezettende overheid, in uitvoering van richtlijnen van hogerhand, de oprichting van een Waals vrijwilligerskorps (naast een Vlaams) toeliet, meldde Degrelle zich als gewoon soldaat voor het Oost-

(219) T-501, 104, 364.

(220) DEGRELLE, *La Cohue de 1940*, p. 515. Degrelle doet alsof hij de brief van Keitel letterlijk aanhaalt. Hij schrijft tussen aanhalingstekens : *Le Führer, écrivait Keitel, ne peut pas vous laisser partir pour le front, parce que vous êtes indispensable pour votre activité politique.*

(221) DE BENS, *op. cit.*, p. 255, aanvaardt kritiekloos de versie-Degrelle. Het is ondenkbaar dat Keitel rechtstreeks aan Degrelle zou hebben geantwoord. *Indien* er een antwoord was gekomen, dan zou het Degrelle over het OKH en de *Militärverwaltung* hebben bereikt. Volgens de schrijfster was het antwoord van « generaal » Keitel (hij had de graad van veldmaarschalk) het gevolg van Reeders advies, niet in te gaan op Degrelles verzoek. Zij verwijst naar *La Cohue de 1940*, p. 515. De belangstellende lezer zal er vruchteloos zoeken naar een bewijs van een oorzakelijk verband tussen Reeders advies en het zgn. antwoord van Keitel.

(222) *Jahresbericht* Reeder, eind juli 1941 (T-501, 104, 734).

(223) Reeder zinspeelde op de Duitse financiële steun voor *Le Pays Réel* (als vorige noot).

front ([224]). Had hij toen reeds belangstelling voor de *Waffen-SS* ? Waarschijnlijk wel. Het is een feit dat hij op 8 augustus, in zijn boodschap aan het eerste kontingent Waalse vrijwilligers, het Germaanse tema ontwikkelde dat in januari 1943 zijn overgang naar de SS zou rechtvaardigen : de Walen zijn ook Germanen, ze zijn slechts naar de taal geromanizeerd ([225]). Het bleef toen evenwel zonder weerklank. De *Légion Wallonie* werd als *Wallonisches Infanteriebataillon 373* een eenheid van het landleger. In mei 1943, bij de overheveling van het legioen naar de *Waffen-SS*, zou Himmler in een geheim stuk voor intern gebruik bestemd, verklaren dat hij twintig maanden voordien de opname van de Waalse vrijwilligers geweigerd had omdat Rex, als politieke beweging, voor de inschakeling nog niet rijp was en hij Degrelle niet schaden wou ([226]). Wij laten in het midden of Himmlers argument van 1943 niet dienen moet om de verrassende wending, sedert het begin der bezetting, in de verhouding tot Degrelle voor de naaste medewerkers van de *Reichsführer* aanvaardbaar te maken. Hield de *Waffen-SS* in de zomer van 1941 een Waalse vrijwilligerseenheid niet veeleer buiten haar rangen bij gebrek aan belangstelling voor de Walen die toen nog niet als Germanen erkend werden ([227]) ? Werd de onverschilligheid van 1941 in 1943 niet tot voorzichtigheid omgetoverd ? Of was het bij gebrek aan opleidingspersoneel in eigen rangen ([228]) ? Dat Degrelle in juli-augustus 1941 vragende partij was bij Himmler, lijkt niet onwaarschijnlijk. Te meer daar hij dat een maand later wél was toen hij toenadering zocht tot de *Waffen-SS*. Waaruit mag afgeleid worden dat hij zich bij

(224) Degrelle beweert dat Hitler hem daarop dadelijk, telegrafisch, tot officier bevorderde (*La Cohue de 1940*, p. 526. *Hitler pour mille ans*, Parijs, 1969, p. 108-109. *Lettres à mon Cardinal*, p. 44. DE BRUYNE, *op. cit.*, p. 114, waar Hitlers telegram verdwijnt en plaats maakt voor een mededeling van « de Duitsers » die hem « *onmiddellijk tot Untersturmführer* wilden maken ». Hoe kon dat ? *Untersturmführer* is uitsluitend een graad in de *Waffen-SS*. De *Légion Wallonie* bleef tot mei 1943 een eenheid van het landleger). Zolang geen ander bewijs beschikbaar is dan de bewering van Degrelle blijft grote twijfel omtrent het bestaan van het telegram van Hitler gerechtvaardigd.

(225) *Pour nous, Wallons, Germains de langue française, jaillis de la même race que nos frères du Nord et de l'Est, ce grand rassemblement a des résonances toutes spéciales. C'est le passé de notre peuple qui inconsciemment nous appelle... Nous rejoignons spécialement la grande communauté germanique, celle qui nous donna le sang originel.* (*Le Pays Réel*, 9 augustus 1941, p. 1.) Eind mei 1943, bij de overheveling van de *Légion Wallonie* naar de *Waffen-SS*, zou Degrelle aan de korrespondent van Belgapress te Berlijn verklaren *qu'il avait lutté dès le début pour qu'on reconnaisse les Wallons comme des Germains de langue française* (*La Province de Namur*, 31 mei 1943). Volgens dezelfde verklaring vormden Gent en Antwerpen *des oasis de culture romane* in het Germaanse Noorden van België.

(226) *Niederschrift über die Uebernahme der wallonischen Legion*, 24 mei 1943 (BAK, NS 19/*neu* 27). Zie nader hierachter p. 99.

(227) Volgens G.H. STEIN, *Geschichte der Waffen-SS*, Düsseldorf, 1967, p. 161, weigerde Himmler in 1941 Fransen en Walen in de rangen van de *Waffen-SS* op te nemen « daar zij geen Germanen » waren. Geen verwijzing naar bronnen.

(228) Telex van Eisenlohr aan Ritter, 26 juli 1941 : *Neuerdings bemüht sich Waffen-SS wegen Mangel an Ausbildungspersonal, wallonische Freiwilligen an Wehrmacht abzutreten. Entscheidung steht noch aus.* (PAB, *Botschafter Ritter* 4. *Belgien, Juli 1941-August 1944*). Eisenlohr was een der vertegenwoordigers van Buitenlandse Zaken in de op 30 juni 1941 opgerichte kommissie voor de studie van de vraagstukken gesteld door de werving van vreemde vrijwilligers. Ambassadeur Ritter was sedert 14 juli Ribbentrops bevoegde ambtenaar voor al die vraagstukken.

Himmlers eerste weigering niet had neergelegd. Wij komen daar nog op terug ([229]).

Over de oorsprong van het Vlaamse en het Waalse legioen zou men meer wensen te weten. Het is hier de plaats niet daarop nader in te gaan ([230]). Eén feit vermelden wij nochtans omdat het de verhouding Reeder-Degrelle belicht. Volgens Reeder was een Vlaams legioen eigenlijk overbodig nadat De Clercq, op 20 april 1941 al, zijn volgelingen had opgeroepen dienst te nemen in de *Waffen-SS*. Van grote betekenis is het nu dat de *Militärverwaltungschef* het in oktober geraden achtte, in een bespreking met Borms, Leemans en Romsée, te beklemtonen dat hij de oprichting van een Vlaams legioen slechts gesteund had nadat Degrelle met de werving voor een Waals vrijwilligerskorps was begonnen. Als tegenwicht van de *Légion Wallonie* was het Vlaams Legioen « een politieke noodzakelijkheid », meende hij ([231]).

De voorbereiding van de Germaanse koers.

Wie de berichtgeving van Reeder aan het OKH over de *Légion Wallonie* leest, treft het wantrouwen van de *Militärverwaltungschef* : hij laat geen gelegenheid voorbijgaan om erop te wijzen dat Rex het onmiskenbare militaire prestige van het legioen dienstbaar maakt aan de Belgische staatsgedachte ([232]). De rexistische propaganda stelt het zo voor, schrijft hij, alsof de *Légion Wallonie* (toch niet meer dan rexistisch en Waals) een Belgisch legioen is. Weliswaar lijdt Rex als politieke beweging aan bloedarmoede (de besten staan aan het front) en heeft het om zijn « onbetwistbaar landsverraderlijke karakter » geen aanzien bij de bevolking ([233]). Maar hij waarschuwt : de rexisten wachten op de zegevierende terugkomst van Degrelle en zijn legioensoldaten om hun politieke eisen door te drukken ([234]). Welnu, die eisen wortelen in Belgisch-nationale opvattingen ([235]).

In juni 1942 kwam het nieuws door dat Degrelle met het IJzeren Kruis

(229) Hierachter, p. 55.

(230) Enkele aanduidingen in A. DE BRUYNE, *De Kwade Jaren*, I, Brecht, 1971, p. 18 e.v. Te betreuren valt dat de schrijver zijn vloeiend gestelde artikels voor het weekblad *'t Pallieterke* in boekvorm uitgeeft zonder iets te vermelden over oorsprong, aard en vindplaats van de geraadpleegde bronnen.

(231) Aantekening bespreking Reeder, Borms, Leemans, Romsée, 11 oktober 1941 (BAK, NS 19/1547). Aan de toekomstige geschiedschrijver(s) van het Vlaamse Legioen en van de *Légion Wallonie* nauwkeurig te onderzoeken of de versie van Reeder over de oorsprong van die eenheden gegrond is.

(232) TB 18 van 21 december 1941 over de periode 1 september-1 december 1941 (T-501, 105, 263-264).

(233) Als vorige noot, 304.

(234) TB 20 van 15 juni 1942 over de periode 15 maart-1 juni 1942 (T-501, 105, 830). *Uebersicht über die Arbeitsleistung der einzelnen Gruppen der Militärverwaltung*, van 16 maart 1942 over de periode 1 december 1941-15 maart 1942 (T-501, 105, 603-604).

(235) Als noot 232.

1e klasse onderscheiden was. Met hem waren vier wapenbroeders tot onderluitenant bevorderd. Grote belangstelling bij de rexisten : met voldoening konstateerden zij dat de *Chef* « de uitverkoren man » was die in een nabije toekomst het lot van de Belgische ruimte in handen zou nemen. In een merkvaardig verslag van de Sipo-SD kreeg Reeder te lezen hoe de rexisten beseften dat Degrelle, na zijn terugkeer, de *Militärverwaltung* de politieke rekening voor zou leggen en zijn in het Oosten verworven rechten doen gelden ([236]).

Maar de *Militärverwaltungschef* verlangde Degrelle niet zo spoedig in het land terug. Toen de bevoegde officier in het OKH begin april 1942 naar Brussel kwam om er besprekingen te voeren over de *Légion Wallonie*, kreeg hij van Reeder in beleefde termen te horen dat « voor het ogenblik, om politieke redenen », een terugkeer van Degrelle niet gewenst voorkwam. Het volstond dat hij in de loop van de zomer eens met verlof in Brussel zou zijn. « De *Militärverwaltung* zal dan notitie van hem nemen als officier van het legioen en Duitse wapenbroeder. » Reeder moet zich toen ook hebben laten ontvallen dat er opnieuw geruchten de ronde deden omtrent Degrelle : na een ontvangst door de *Führer* zou hij « met de vorming van een regering onder de koning worden belast ». Het spreekt vanzelf dat daarvan geen sprake kon zijn. Ook Thedieck nam deel aan het gesprek. Hij zei « biezonder skeptisch [te zijn] over de ontwikkeling van Rex » ([237]).

Enkele maanden later dan Reeder het geschikt geoordeeld had, kwam Degrelle met verlof naar Brussel. De *Militärverwaltungschef* zou toen gedwongen worden van de rexistenleider notitie te nemen niet als wapenbroeder maar als de beschermeling van Himmler met politiek storende ambities. Ook daarop komen wij nog uitvoerig terug.

Laten wij eerst nog onze blik naar het Oosten wenden. De militaire dienst belette Degrelle niet ook politiek aktief op te treden. Reeds in september 1941 meldt een verontruste Berger aan Himmler dat Degrelle zich roert. De « buitengewoon handige » Rexleider droomt van een « groot-Belgi-

(236) Vgl. OKH, GenStdH, O QU IV, aan o.m. MBBNf, 2 juli 1942. Bijgevoegd een notitie over een verslag van de Sipo-SD in België en Noord-Frankrijk, 15 juni 1942 : *Diese [rexistischen] Kreise stellen mit Genugtuung fest, dass Léon Degrelle der berufene Mann sei, der in naher Zukunft das Schicksal des belgischen Raumes als Rexist in die Hand nehmen würde. Auf Versammlungen in den verschiedenen Ortsgruppen der Rexbewegung wird festgestellt, dass Degrelle nach seiner Rückkehr von der Ostfront vor der Militärverwaltung seine im Osten erworbenen Rechte geltend machen würde... In weiten Kreisen der belgischen Bevölkerung wird jedoch der Rexismus als eine Konjunktur-Bewegung abgelehnt.* (T-501, 173, 125.)

(237) Aantekening van majoor Baumann over een bespreking met luitenant-kolonel Meyer, 28 april 1942 (T-501, 173, 172-173). Baumann was, in de *Kommandostab* van het bezettingsbestuur te Brussel, de bevoegde referent voor de *Légion Wallonie*. Meyer maakte deel uit van het OKH en was bevoegd voor het opstellen, *im Heimat*, van vrijwilligerseenheden. Reeds op 13 maart had majoor von Prittwitz, in het OKH bevoegd voor de *Einsatz* van diezelfde eenheden, telefonisch bij Baumann zijn licht opgestoken om te vernemen of het wenselijk was dat Degrelle, *nach ausgemessener Zeit*, naar België terug zou keren om persoonlijk de werving voor het legioen te steunen (Aantekening Baumann over een telefoongesprek met von Prittwitz, 13 maart 1942. T-501, 173, 190).

sche ruimte » ([238]). « Daar hij nergens steun vond », zou hij zich tot een SS-dienst als de *Volksdeutsche Mittelstelle* hebben gewend om voor zijn mannen dezelfde materiële voorwaarden te bekomen als de SS-vrijwilligers. Hij spaart geen moeite, aldus nog Berger, om met ons in kontakt te komen en wenst de SS de leiding van zijn jeugdorganizatie toe te vertrouwen. « Tot dusver zijn geen toezeggingen gedaan en hebben wij niets afgewezen », besloot Berger die het nuttig achtte nog te beklemtonen : *Degrelle hat sich... ganz 'grossbelgisch' festgelegt.* Er volgde een antwoord van Brandt namens Himmler, maar duidelijk was het niet ([239]). Om welke jeugdorganizatie gaat het ? vroeg hij. « Bekommeren wij ons om de Waalse jeugd ? »

Begin maart 1942 voelde Degrelle zich nog geïsoleerd. Hij, de stichter van de *Légion Wallonie,* had toen nog geen enkele Duitse hogere officier ontmoet ([240]). Wanneer, vroeg hij zich af, zullen de Duitsers tot de ontdekking komen dat wij bestaan ? Een maand later moet de toestand hem hoopgevender gebleken zijn. Er waren kontakten tot stand gekomen met de *Wilhelmstrasse.* Weer waarschuwde Berger Himmler ([241]). Een (niet nader genoemde) dienst van Buitenlandse Zaken ijvert voor de Belgische gedachte. Speciaal het *Wallonentum* poogt men te steunen. Degrelle, voorspelde Berger, zal nog een viertal weken frontdienst verrichten en komt dan naar Wallonië om propaganda te voeren voor het legioen. Berger vergiste zich. Een terugkeer van Degrelle werd toen enkel overwogen ([242]).

Het grote vraagstuk voor de rexistenleider was de werving van legioensoldaten. Het uiterst geringe sukses in België verklaart zijn aandringen op vrijlating van Waalse krijgsgevangenen die zich als vrijwilliger wensten te melden ([243]). Op 27 juni 1942, gedurende een van Hitlers bekende *Tischgespräche,* vestigde *Reichspressechef* Dietrich de aandacht van de *Führer* op de kwestie. Degrelle had er zich over beklaagd « dat bij de uitwisseling van Belgische krijgsgevangenen de rexisten niet aan hun trekken kwamen ». Reaktie van Hitler : onmiddellijk moet het nodige gedaan worden om Degrelle « de beslissende invloed toe te kennen bij de keuze van de in vrijheid te stellen Belgische krijgsgevangenen » ([244]). Het zou evenwel nog tot begin sep-

(238) Berger aan Himmler, 22 september 1941 (BAK, NS 19/1541).

(239) Brandt aan Berger, 27 september 1941 (BAK, NS 19/1541).

(240) Vgl. de rede van Degrelle van 17 januari 1943 (hierachter, p. 62). *Nous vivions isolés. Des mois se passèrent sans un seul contact. Blessé, je n'avais pas encore au début de mars 1942, moi qui avais créé la Légion, rencontré au front, une seule fois, un seul officier supérieur allemand.*

(241) Berger aan Himmler, 2 april 1942 (BAK, NS 19/*neu* 1557).

(242) Hiervóór, p. 54.

(243) *Alles hängt davon ab, wie weit Kriegsgefangene der Legion zur Verfügung gestellt werden können.* (Aantekening Baumann van 19 augustus 1942. T-501, 173, 114.)

(244) H. PICKER, *Hitlers Tischgespräche im Führerhauptquartier 1941-1942,* uitg. P.E. SCHRAMM, Stuttgart, 1965, p. 417, aantekening van 27 juni 1942. De Bens beweert (*op. cit.,* p. 260) dat Degrelle toen Hitlers « disgenoot » was. Bronvermelding ontbreekt. Volgens haar bibliografie (p. 536) zou de schrijfster Hitlers *Tischge-*

tember duren eer Hitlers mondelinge instruktie vorm kreeg in een OKW-bevel krachtens hetwelk driehonderd Waalse krijgsgevangenen, leden van Rex, die zich als vrijwilliger voor de *Légion Wallonie* zouden melden, uit de kampen ontslagen werden ([245]). Een voor Degrelle teleurstellend gering resultaat. Men krijgt sterk de indruk dat de « politieke eisen van de Walen » bij bepaalde Duitse diensten eerder « hinderend » dan bevorderend hebben gewerkt in de kwestie van de vrijstelling van Waalse krijgsgevangenen. Een numeriek sterkere inzet van de *Légion Wallonie* zou die eisen immers alleen maar krachtiger steun hebben verleend ([246]).

De rechtstreekse bemoeienis van Dietrich bij Hitler in de kwestie van de Waalse krijgsgevangenen was zeer waarschijnlijk door Degrelle zelf uitgelokt. Eind juni 1942 verbleef hij inderdaad enkele dagen voor besprekingen in Berlijn waar hij de gelegenheid kreeg bij bepaalde vooraanstaanden ten beste te spreken. Volgens Reeder, die ambtelijk *niet* geïnformeerd werd, zou Degrelle toen van de bevoegde militaire diensten waarborgen hebben bekomen inzake de toekomstige *Einsatz* van het legioen ([247]). De besprekingen vertoonden evenwel ook een zuiver politieke zijde waarover men graag meer zou willen weten. Niet zonder belang is de vaststelling dat V. Matthys, wn. leider van Rex, P. Colin, de bekende journalist en politiek direkteur van *Le Nouveau Journal*, en de Waalse advokaat Lisein, vooraanstaand rexist en

---

spräche in de uitgave van Picker (bedoeld wordt : Picker-Schramm) hebben geraadpleegd. In die uitgave is er echter geen sprake van Degrelle als Hitlers « disgenoot ». Op p. 417 leest men onder datum 27 juni 1942 : *Beim Abendessen trug Reichspressechef Dr. Dietrich dem Chef vor, dass der Rexistenführer Degrelle, der zur Zeit bekanntlich an der Ostfront stehe, Beschwerde darüber geführt habe, dass beim Austausch belgischer Kriegsgefangener keine Rexisten zum Zuge kämen.* Men mag veronderstellen dat De Bens haar informatie gevonden heeft in E. KNOEBEL, *Racial Illusion and Military Necessity : A Study of SS Political and Manpower Objectives in Occupied Belgium.* Proefschrift Universiteit Colorado, 1965, p. 190, noot 126 : *On 27 June 1942, Degrelle was present at dinner and he complained to Hitler that in recent releases of prisoners of war no Rexist were even included.* Knoebel verwijst naar de Amerikaanse uitgave van Hitlers tafelgesprekken : *Secret Conversations, with an Introductory Essay by H.A. TREVOR ROPER,* New York, 1953. Ook daar is geen sprake van Degrelle als Hitlers disgenoot op 27 juni 1942.

(245) OKW, WFSt, QU(IV) aan o.m. MBBNf, 3 september 1942 (PAB, StS, *Belgien* 2). Aantekening Baumann telefoongesprek met von Prittwitz, 3 september 1942 (T-501, 173, 108-109).

(246) Gedurende een bespreking te Brussel op 16 juli 1942 over de werving voor de *Légion Wallonie* vernam Baumann van von Prittwitz (over hun bevoegdheid, hiervóór, p. 54, noot 237) dat de bevoegde dienst voor krijgsgevangenen in het OKH te Berlijn zich *völlig ablehnend* hield. Over de weerslag van de Waalse politieke eisen op die vrijlating noteerde Baumann : *von Prittwitz glaubt dass politische Ansprüche der Wallonen in der Kriegsgefangenenfrage hinderlich sein könnten, die bei stärkerem Einsatz der Legion gestellt werden könnten. von Lehe legt dar, dass diese Befürchtungen seiner Ansicht nach bei der Einstellung Degrelles unzutreffend seien.* (Aantekening Baumann, 17 juli 1942. T-501, 173, 121.) von Lehe fungeerde sedert februari 1942 als verbindingsofficier tussen de *Légion Wallonie* en de Duitse militaire diensten (de *Militärverwaltung* inbegrepen) (KNOEBEL, *op. cit.*, p. 185-186). Uit de aantekening van Baumann blijkt dat von Lehe een naïef man was, of althans die indruk wilde wekken.

(247) TB 21 van 15 september over de periode 1 juni-1 september 1942 (T-501, 105, 1037).

onderluitenant in de *Légion Wallonie,* de *Chef* uit Brussel naar Berlijn tegemoet gereisd waren ([248]).

Degrelles besprekingen in Berlijn lokten weer een luide alarmkreet van Berger uit. Hij vroeg Himmlers aandacht voor de « buitengewoon verscherpte » politieke toestand in België ([249]). Tijdens zijn verblijf in de Rijkshoofdstad werd Degrelle door al de *Dienststellen des Reiches* (niet van de partij) « buitengewoon sterk aangemoedigd en op de voorgrond geschoven ». De prestaties van het Waalse legioen kunnen dat zeker niet verklaren, merkte Berger nijdig op. Degrelle zal zich wat gaan verbeelden ! Hij beschouwt zich nu al als de nieuwe grote Belgische leider, eigent zich als onderscheidingsteken de Vlaamse leeuw toe ([250]) en, net zoals de Belgische regeringen vóór 10 mei 1940, doet hij alsof de Vlamingen niet bestaan. Dankbaar zou Berger zijn mocht de *Reichsführer* de aandacht van von Ribbentrop op die toestand vestigen. Speciaal zou de vertegenwoordiger van Buitenlandse Zaken te Brussel instruktie moeten ontvangen zich ver te houden van de « dans om Degrelle die door het OKH geleid wordt » (*der Tanz um Degrelle, wie er vom OKH veranlasst wird*) ([251]). Berger voelde zich zó verontrust dat hij Himmler voorstelde Reeder te ontbieden.

Overdrijven deed de chef van het *SS-Hauptamt* allerminst toen hij Himmler waarschuwde dat Degrelle « zich geweldig gelden » liet in Berlijn en « een hele figuur » geworden was. Reeds in het nummer van 5 februari 1942 was de foto van de rexistenleider op de titelbladzijde van het sterk verspreide en gezaghebbende weekblad *Das Reich* verschenen. (Toen de vooraanstaande VNV'er R. Tollenaere kort voordien in de rangen van het Vlaams Legioen gevallen was, had de redaktie van het weekblad er niet aan gedacht hem met een artikel te gedenken ([252]). Degrelle zorgde er wél voor dat hij niet vergeten werd.) Tijdens zijn verblijf in Berlijn, eind juli, deden geruchten de ronde — men mag aannemen dat zij, als naar gewoonte, door Degrelle zelf verspreid werden — over een reis naar Rome, een ontmoeting

(248) Volgens een naoorlogse verklaring van Lisein hadden Degrelle en Matthys een onderhoud met de ambtenaar Buitenlandse Zaken, bevoegd voor West-Europa. Degrelle verlangde een schriftelijke verbintenis omtrent de politieke toekomst van België en de vrijlating van de Waalse krijgsgevangenen. Hij bekwam geen van beide. Lisein stelde vast dat de « leidende kaders in Berlijn er toen niet aan dachten het statuut van België vast te leggen en geen waarborg dienaangaande verstrekten » (Evdok).

(249) Berger aan Himmler, 4 juli 1942 (BAK, NS 19/*neu* 1557).

(250) Berger vergistte zich op dat punt : Degrelle had het steeds over de *leo belgicus*.

(251) De vertegenwoordiger van Buitenlandse Zaken bij het bezettingsbestuur te Brussel, ambassaderaad von Bargen, had dienaangaande geen instruktie nodig : hij was een hevige tegenstander van Degrelle.

(252) Verslag van J. Brans, hoofdredakteur van *Volk en Staat,* aan De Clercq over een verblijf in Berlijn van 17 tot 29 september 1942, Antwerpen, 5 oktober 1942 (Evdok). Brans kreeg zijn inlichtingen van Ward Hermans, toen als journalist werkzaam in de Duitse hoofdstad. Onze vakgenoot L. Kongs bezorgde ons, na geduldig onderzoek, de inlichting over *Das Reich,* waarvoor wij hem hier hartelijk danken.

met Ciano en prinses Marie-José, de vorming door Leopold III van een regering-Degrelle ([253]).

Zonder dat er enige ruggespraak bij te pas kwam waren Reeder en Berger het in de zomer van 1942 eens tegen Degrelle : voor die *Belgizist,* die zich dankzij zijn militaire verdienste geleidelijk op de voorgrond werkte, was er geen leidende rol op het politieke toneel in België. Dacht Himmler er toen ook zo over ? De geschiedschrijver moet het antwoord op die vraag schuldig blijven. Hij kan alleen het merkwaardige feit vaststellen dat in het bronnenmateriaal niets te vinden is over de reakties van de *Reichsführer-SS* op het alarmgeroep van Berger ([254]). Zweeg Himmler uit gebrek aan belangstelling, of omdat hij voorzichtig afwachtte ? Hoe het proces van wederzijdse toenadering zich voltrok en welke de beslissende momenten waren, blijft voor een groot deel onbekend. Voor de groeiende belangstelling van Himmler voor Degrelle is het wellicht niet zonder betekenis dat hij, begin september 1942, Berger een positief luidend overzicht van de *Einsatz* van het legioen deed bezorgen ([255]). Of de aanstelling, kort tevoren, van twee legioensoldaten als *Vertrauensleute* van de Sipo-SD in opdracht of met medeweten van Himmler was geschied, valt niet uit te maken ([256]).

Veel beter ingelicht zijn we over de pogingen van Degrelle om zichzelf door middel van het legioen op hoog niveau interessant te maken. In juli 1942, kort na zijn terugkeer uit Berlijn, kon hij doordringen tot de vertegenwoordiger van Buitenlandse Zaken bij het Ie *Panzerkorps* dat in de Kaukasus opereerde. Met zijn bekende woordenvloed, zijn gewaagde historische paral-

(253) De geruchten om (en door ?) Degrelle verspreid lieten zelfs bepaalde diplomaten niet onverschillig. Op 29 juni meldde von Mackensen, ambassadeur van Duitsland in Italië, aan de *Wilhelmstrasse* dat volgens betrouwbare bronnen Degrelle sedert enkele dagen in Rome vertoefde. *Für den Fall, dass er sich an die Botschaft wenden, oder ich von italienischer Seite auf ihn angesprochen werden sollte, bitte ich um Weisung, wie er zu beurteilen ist* (PAB, StS, *Belgien* 2). In een Zweedse krant, *Svenska Dagbladet,* verscheen een artikel waarin beweerd werd dat de Rijksregering besprekingen voerde met koning Leopold III over de vorming van een regering-Degrelle. Op 1 juli bracht de Finse gezant in Berlijn de kwestie ter sprake bij von Weizsäcker, staatssekretaris bij Buitenlandse Zaken. *Ich habe dem Finnen den ganzen Inhalt dieses Artikels dementiert,* schreef von Weizsäcker in een notitie van dezelfde datum voor o.m. de onderstaatssekretaris en de chef van de afdeling politiek (PAB, StS, *Belgien* 2).

(254) *Berger. Besprochen* tekende Himmler 8 juli eigenhandig aan op Bergers alarmerend schrijven van de 4e (zie noot 249).

(255) Brandt aan Berger, 7 september 1942 (BAK, NS 19/253. T-175, 69, 2585 643). In het bijgevoegde stuk (OKH, GenStdH, OQu IV, aan MBBNf, 9 augustus 1942) was een verslag opgenomen van het opperbevel van het *Ie Panzerkorps* over de frontoperaties waaraan de *Légion Wallonie* van november 1941 tot mei 1942 had deelgenomen. Over de gevechtswaarde van het legioen leest men : *Bataillon hat gezeigt, dass es zu kampfen versteht. Führung durch Offiziere und Uffz. wesentlich besser geworden, entspricht jedoch noch nicht deutschen Begriffen und Forderungen. Taktische Schulung der Kp.-, Zug.- und Gruppenführer allgemein mangelhaft. Mangel an Können wird durch Idealismus und Schwung ausgeglichen.*

(256) Baumann aan Meyer, 7 augustus 1942 (T-501, 173, 118). Volgens aan Baumann verstrekte inlichtingen had de *Dienststelle* van de Sipo-SD te Brussel de twee agenten aangeworven maar was « de leiding » (Brussel ? Berlijn ?) vreemd gebleven aan de opdracht. Het is best mogelijk dat de leider van de *Sicherheitsdienst* te Brussel buiten weten van zijn chef, de leider van de *Dienststelle* aldaar, had gehandeld.

lellen en daaraan ontleende, schijnbaar indrukwekkende politieke toekomstplannen overdonderde hij zijn gastheer. De diplomaat stuurde een buitengewoon lovend verslag aan de *Wilhelmstrasse* over de « Boergondiërs van de toekomst » die onder de leus *Dur er pur, Rex vaincra !* vechten voor de rechtvaardiging en de erkenning van hun nationale toekomstplannen ([257]). Degrelle, « de ziel van het legioen », is een « politiek fanaticus » voor wie Karel de Grote, Boergondië en Lotharingen meer zijn dan een zinnebeeldige historische heugenis ([258]). Hij droomt van een « Grootbelgisch en Boergondisch Rijk ». Daarom noemt hij het Waalse vrijwilligerskorps niet *La Légion Wallonie,* maar *La Légion belge Wallonie* ([259]), beschouwt hij zich als een « Belgisch Waals nationalist », verzuimt hij geen gelegenheid om op het aandeel van de Vlamingen in het Waals legioen te wijzen. Zijn pogingen om ook Vlamingen voor die eenheid te werven, op voorwaarde dat zij verklaren rexisten te zijn, lokten al moeilijkheden uit ([260]). Degrelle en zijn mannen zijn dappere soldaten, besloot de diplomaat.

In september 1941 — wij noteerden het reeds ([261]) — had Degrelle geprobeerd de SS te benaderen. Die poging was toen zonder sukses gebleven. Een jaar later, ergens op het front in de Kaukasus, nieuwe poging. Half september 1942 was Degrelle de gast van *SS-Obergruppenführer* Steiner, bevelhebber van de bekende SS-divisie *Wiking*. Bij de veldheer ging de innemende Degrelle op dezelfde grootsprakerige en overrompelende wijze te werk als kort te voren bij de diplomaat. Maar behalve met protserige historische parallellen pakte hij ook uit met een Germaanse en nationaalsocialistische geloofsbelijdenis. Resultaat : een eigenhandig schrijven van Steiner aan Himmler waarin hij de opname van de *Légion Wallonie* in zijn SS-divisie bepleitte ([262]).

Als eenheid van de 97ste infanteriedivisie, aldus Steiner, voert het Waals Legioen (*Bataillon 337*) een « kommervol militair bestaan ». Ofschoon « het slechts het vijfde wiel aan de wagen schijnt te zijn » lijdt het, bij gebrek aan

(257) *Der Vertreter des Auswärtigen Amtes beim Panzer-AOK 1,* aan Buitenlandse Zaken, 20 juli 1942 (PAB, *Inland* II g, 344, *Belgien* I).

(258) Volgens de schrijver van het verslag zou Degrelle aan een journalist verklaard hebben dat hij zich later zou gaan vestigen « in de burcht van Bouillon ».

(259) Vgl. de slotformule van Degrelles schrijven aan een zekere Dr. Bähr, *Amtsleiter beim Reichsstudentenführer,* Oostfront 11 mei 1942 (vertaald uit het Frans) : *Nehmen Sie, verehrter Dr., den sehr sympathischen Gruss der Freiwilligen von der Legion Belgien-Wallonien entgegen.* In een naschrift beklemtoont Degrelle : *Ich unterstreiche Belgien, denn Belgien und nicht Wallonien ist unser Vaterland. Wir sind Wallonen, wie Ihr Bayern oder Rheinländer seid.* (BAK, NS 19/1557.)

(260) Sedert de overeenkomst VNV-Rex van 10 mei 1941 was Rex-Vlaanderen door het VNV opgeslorpt en mocht Rex in Vlaanderen dus niet meer werven. Over de hier bedoelde moeilijkheden leert het bronnenmateriaal niets.

(261) Hiervóór, p. 55.

(262) Steiner aan Himmler, 17 september 1942 (NCWO II, BDC, V, 1, Degrelle). Men mag aannemen dat Degrelle zich had doen uitnodigen. Hij had Steiner een brief geschreven, *aus dem seine innere Einstellung teilweise herausgelesen werden kann.* Steiner bezorgde Himmler ook dit schrijven. Niet aangetroffen. Over de belangstelling van Steiner voor de Germaanse gedachte en het opstellen van een Germaans legerkorps, vgl. zijn merkwaardige brief aan Berger van 16 september 1942, daags na zijn schrijven over o.m. Degrelle aan Himmler (IN 't VELD, *De SS en Nederland,* p. 821-823).

zware wapens, aanzienlijke verliezen. Gedurende enkele weken was de *Wallonie* Steiner taktisch ondergeschikt geweest ([263]). *Von der rassischen und soldatischen Haltung dieser Truppe* had de generaal de beste indruk bewaard. Hij betreurde ten zeerste dat de eenheid geen deel uitmaakte van zijn divisie, « waartoe zij zich innerlijk aangetrokken voelt » (*zu der sie sich innerlich hingezogen fühlt*). Steiner had uitvoerig met de rexistenleider gesproken. Hij betuigde er diep van overtuigd te zijn dat Degrelle « door zijn doelbewuste mannelijke en keurige houding tot de spitsfiguren van de Germaanse leiders » behoorde. « Door zijn belijdenis tot de [Germaanse] rassengemeenschap, tot het nationaalsocialisme, door zijn weidse historische blik steekt hij vér uit boven bv. de heren Mussert en Clausen ([264]). Het zou volstrekt verkeerd zijn te denken dat hij sterk katoliek of koningsgezind georiënteerd zou zijn ([265]). » Steiner voegde hier (ongewild) een geestigheid aan toe. De benaming van de politieke beweging van Degrelle is niet van Latijnse oorsprong. « Rex » is ontleend aan de naam van de Belgische stad waar de beweging ontstond ([266]) ! (Een Latijnse benaming voor een beweging waarvan de leider zich tot Germaan proklameerde was inderdaad niet gepast.) « *Reichsführer !* Ik veroorloof mij u voor te stellen deze buitengewoon positieve persoonlijkheid niet uit het oog te verliezen. Wellicht is het mogelijk het Waals legioen naar mijn divisie over te hevelen ([267]). » Er is niet veel verbeelding toe nodig om te veronderstellen dat Degrelle de vragende partij was en Steiner als het ware de pen in de hand gegeven had. Met de aanbeveling van de hooggewaardeerde SS-generaal lag de weg naar Himmler voor de rexistenleider geëffend.

Hier is het de plaats om nog een ander schrijven van Degrelle aan te halen, omdat het deel uitmaakt van zijn voorbereidende maneuvers om als een

(263) Volgens F. Hellebaut, stafchef van de *Légion Wallonie* van juli 1944 tot mei 1945, was het kontakt in de zomer van 1942 met de befaamde SS-divisie *Wiking* op het front van de Kaukasus beslissend voor de Germaanse politiek van Degrelle. Het zou als een « revelatie » gewerkt hebben (F. Hellebaut aan de schrijver, 12 november 1977).

(264) Antoon Mussert, leider van de Nationaalsocialistische Beweging in Nederland (NSB). Frits Clausen, leider van de *Dansk National Socialistik Arbejderparti* in Denemarken (DNSAP).

(265) *Es hat mir Freude gemacht, mich mit ... dem Rexisten-Führer Degrelle eingehend zu unterhalten, von dem ich den allerbesten Eindruck und die Ueberzeugung gewonnen habe, dass er in seiner zielbewussten Männlichkeit und tadellosen Haltung in die Spitzengruppe der germanischen Führer hineingehört. In seinem Bekenntnis zur Rassengemeinschaft, zum Nationalsozialismus und dem historischen Weitblick steht er m.E. zum Beispiel weit über Herrn Mussert und über Clausen. Vollig abwegig ist es zu glauben, dass er stark katholisch oder royalistisch orientiert sei.*

(266) *Nicht das lateinische 'rex' sondern die Stadt Rex in Belgien hat ja als die Heimatstadt des Rexismus diesem ihren Nahmen gegeben.* Had Steiner niet goed begrepen wat Degrelle, die geen Duits sprak, vertelde ? Of had Degrelle de SS-generaal zomaar iets op de mouw gespeld ? De lezer gelieve zich te herinneren dat het eerste opzienbarende politieke optreden van Degrelle vóór de oorlog plaatsvond te Kortrijk (*Courtrai* = *Courtrex ?*) in 1935.

(267) *Jedenfalls bitte ich, Reichsführer, mir die Anregung erlauben zu dürfen, diese ausserordentlich positive Persönlichkeit nicht aus dem Auge verlieren zu wollen. Vielleicht lässt sich die Ueberführung der wallonischen Legion in meine germanische Division ermöglichen.*

Germaans leider erkend te worden. Kort na zijn onderhoud met Steiner wendde hij zich, nog steeds vanuit de Kaukasus, tot zijn vriend en medestander Abetz, de ons reeds bekende ambassadeur van Duitsland in Parijs ([268]). Uit die uitvoerige brief (acht getikte bladzijden) citeren wij enkele kenschetsende zinnen. « In België is alles nog onduidelijk... Wachten tot na de oorlog. Wij, soldaten van de *Führer*, geloven in zijn wijsheid. Wij leveren ons over aan zijn genie... Hier zijn wij hoog-bewuste Germanen geworden. Wij voelen ons weer in het spoor van de glorievolle eeuwen onzer geschiedenis. Het Westen is ons kleine vaderland, maar het Rijk is ons grote vaderland geworden, zoals het dat reeds was voor onze voorvaderen... Het ras, dat zijn eeuwige kracht tot de Somme uitstraalde, is opnieuw ontwaakt en de grote herinneringen zijn weer levend in ons... Het is mijn overtuiging dat Europa zich hier vormt. Vroeger was het slechts een plan van intellektuelen. Ook hier heeft het heldere genie van de *Führer* als een bliksemschicht gewerkt. Onze dromen heeft hij gestalte gegeven... Onze legioenen zullen met één slag de Europa-oplossing met een halve eeuw versnellen... Aan u nu, Duitsers, niet te bescheiden te zijn. Anders had men er maar niet mee moeten beginnen. U hebt het verleden door elkaar geschud. Nu komt de tijd van de opbouw en de eenheid... De oorlog bracht u aan de spits. Het is uw taak, Duitslands taak, beslist en vastberaden in een verenigd Europa het Führervolk, de ziel, de motor en de vuist te zijn. Europa, zeker — maar een Germaans Europa... Wij leven thans in de eeuw van Hitler en van het Germanendom ([269]). »

Ten laatste in oktober moet Degrelle de zekerheid hebben gehad dat Himmler bereid was de Walen als Germanen te aanvaarden en dat een Germaanse SS-koers grote politieke mogelijkheden bood. Tegen het eind van de maand kondigde Matthys, als plaatsvervangend leider van Rex, in het openbaar de zwenking aan. Op 25 oktober vernamen de rexisten in het Sportpaleis te Brussel dat de beweging stevig vasthield aan het behoud van België,

(268) Degrelle aan Abetz, 22 september 1942. Duitse vertaling (PAB, *Handakten von Etzdorf*, 18, *Besetzte Gebiete, Belgien und Nordfrankreich*, 1940-43).

(269) *In Belgien ist alles noch unklar... Nach dem Kriege werden wir sehen. Wir, Soldaten des Führers glauben an seine Weisheit, wir liefern uns seinem einfachen und kraftvollen Genie aus... Wir haben uns hier eine hochgermanische Seele geformt. Wir haben die Linie der glorreichsten Jahrhunderte unserer Geschichte wiedergefunden. Der Okzident ist unser kleines Vaterland ; aber das Reich ist unser grosses Vaterland geworden, wie es das unserer Vorfahren war... Die Rasse, die ihre ewige Kraft bis zur Somme ausstrahlte, ist wieder erwacht und die grosse Erinnerungen sind wieder lebendig geworden... Ich bin im übrigen überzeugt, dass Europa sich hier formen wird. Vorher war es nur ein Plan von Intellektuellen. Auch hier hat das klare Genie des Führers alles wie in einem Blitz gesehen. Er hat unseren Träumen Gestalt gegeben. Die Legionen werden mit einem Schlag die europäische Lösung um fünfzig Jahre vorangebracht haben... Es ist an Ihnen, den Deutschen, nicht zu bescheiden zu sein, sonst hätte man nicht anzufangen brauchen. Sie haben die ganze Vergangenheit zerschuttert. Es gilt nun aufzubauen und zu einigen... Der Krieg hat Euch an die Spitze gestellt. An Euch liegt es, an Deutschland entschieden und entschlossen im geeinigten Europa das Führervolk, die Seele, der Motor und die Faust zu sein. Europa, ja, aber ein germanisches Europa... Wir stehen jetzt im Jahrhundert Hitlers und des Germanentums.*

C2GM

maar dan van een federaal België ([270]). De « jaloerse trouw » aan het Belgische vaderland sloot echter de trouw niet uit aan de Germaanse wereld waarheen Wallonië was teruggekeerd. *De glacis antigermanique nous reprenons notre fonction historique et naturelle de Marche de la Germanité, de poste avancé de la vie germanique vers le monde extérieur.* Het Germaanse tema dat Degrelle reeds in zijn boodschap van 8 augustus 1941 aan de Waalse vrijwilligers had ontwikkeld ([271]), dook na veertien maanden weer op. Het zou de rexistenleider, als Germaan van jonge datum, in 1943 een nieuwe kans verschaffen om in het politieke leven in het bezette België op de voorgrond te treden.

De grote rede van 17 januari 1943. Hitler over Degrelle.

Toen Degrelle, medio december 1942, met een honderdzeventig verlofgangers naar Brussel terugkeerde, lagen de fronten duidelijk getekend. Reeder, zijn houding sedert het begin van de bezetting getrouw, kon voor Degrelle als politiek leider geen waardering aan de dag leggen. Eigenlijk kon hij die *Belgizist* niet luchten. Overigens, wat betekende Rex nog als politieke beweging ? Van zijn kant beschikte Himmler over een nieuwe bondgenoot in zijn strijd tegen Reeder.

Wat Degrelle aangaat, hij wist precies waar zich aan te houden. Op de terugweg met de verlofgangers van het Oostfront naar Brussel had hij zijn reis op 19 december in Berlijn onderbroken om er besprekingen met hogere SS-leiders te voeren ([272]). Misschien ontmoette hij toen ook Himmler ([273]). In elk geval informeerde hij Himmlers naaste medewerkers over zijn plannen. Zijn gesprekspartners lieten niet na er hem opmerkzaam op te maken dat die plannen voor het ogenblik niet voor verwezenlijking vatbaar waren. Geen bezwaar echter tegen propaganda voor de Rijksgedachte in Wallonië. Voor de SS-leiding kwam de grote rede van Degrelle van 17 januari 1943 waarin hij zijn nieuwe (Germaanse) politiek aankondigde en rechtvaardigde

(270) Tekst van de rede van Matthys in *Le Pays Réel* van 27 oktober 1942. De berichtgeving van Reeder over die toespraak is niet nauwkeurig. Hij laat na de zin over het federalisme te citeren of samen te vatten. In zijn kommentaar schrijft hij dat de verklaringen van Matthys *allerdings noch keine Abkehr von dem Gedanken des belgischen Einheitstaates bedeuten. Jedoch,* moest hij toegeven, *hat die Rex-Presse... ein Bekenntnis zu einem stark dezentralisierten Belgien abgelegt* (TB 22 van 31 december over de periode 1 september-1 december 1942. T-501, 105, 1227-28).

(271) Hiervóór, p. 52.

(272) Het feit van de Berlijnse besprekingen wordt bevestigd door het schrijven van Himmler aan rijksminister Lammers, chef van de Rijkskanselarij, 25 maart 1943 (T-77, 786, 5514369-70) en dat van Reeder aan het OKH, 26 januari 1943 (T-77, 786, 5514379-80). Reeder werd niet door Degrelle geïnformeerd maar meende te weten dat de besprekingen *offenbar sowohl seine [Degrelles] eigene zukünftige politische Stellung wie auch die staats- und volkspolitische Entwicklung des belgischen Raumes betroffen haben.*

(273) Volgens GERARD LIBOIS-GOTOVITCH, *L'An 40,* 1e uitg., Brussel, 1971, p. 295, noot 21. Bronvermelding ontbreekt.

dan ook niet als een verrassing. Volgens het getuigenis van Himmler zelf, *in tempore non suspecto,* was zij niets anders dan een samenvatting van de opvattingen door Degrelle op 19 december gedurende de Berlijnse besprekingen ontwikkeld ([274]). Volgens Reeder, die beweerde over betrouwbare informatie te beschikken, hadden die besprekingen bij Degrelle de indruk gewekt dat hij eerlang *zur Führung in Belgien* geroepen zou worden en in het bezette land tenminste dezelfde opdracht toebedeeld krijgen als Mussert in Nederland ([275]). Kenschetsend voor Degrelles overmoed is inderdaad zijn toespraak, enkele dagen tevoren, tot de verlofgangers van het legioen in het opleidingskamp te Meseritz : *Ce que nous avons gagné... avec nos combats, nos victoires et nos morts, il faut qu'on nous le donne* ([276]). Dacht hij dat het ogenblik gekomen was om, met de steun van Himmler, de *Militärverwaltungschef* te Brussel de politieke rekening aan te bieden ? Eind december al wist de bevoegde ambtenaar in het bezettingsbestuur te Brussel dat Degrelle om de inschakeling van de *Légion Wallonie* verzocht had. Wij moeten op onze hoede zijn, besloot van Harbou, de chef van de *Kommandostab* te Brussel ([277]).

Reeder verwachtte niet dat de onwelkome verlofganger van zijn verblijf in België gebruik zou maken om de politieke arena te betreden ([278]). Maar ternauwernood in het land terug, begon de rexistenleider met het verspreiden van geruchten. Van Duitse diensten in Berlijn strooide hij rond te hebben vernomen dat « het geen zin meer had in kontakt te treden met het VNV daar het in het Rijk afgeschreven was » (*eine völlig überholte Angelegenheit*) ([279]). In tamelijk ongezouten taal zou hij Romsée diets gemaakt heb-

(274) *Als Degrelle im Dezember 1942 in Berlin erschien, wurde er, u.a. auch von meinen Mitarbeitern darauf aufmerksam gemacht, dass sich seine Pläne in dieser Zeit noch nicht verwirklichen lassen... Die von Degrelle in Berlin vorgebrachten Gedanken fasste er in einer am 17.1.1943 vom Militärbefehlshaber in Belgien und Nordfrankreich erlaubten Grosskundgebung in Brüssel zusammen.* (Himmler aan Lammers, 25 maart 1943. T-77, 786, 5514369-70.)

(275) Reeder aan OKH, Gen.Qu., 26 januari 1943 (T-77, 786, 5514382-83). Op 13 december 1942, bij de viering van het elfjarig bestaan van de NSB, had rijkskommissaris Seyss-Inquart in het openbaar te Amsterdam verklaard *dass Mussert als Leider der Nationalsozialistischen Bewegung der Führer des niederländischen Volkes ist.* Over de werkelijke betekenis van dit leiderschap DE JONG, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog,* 6, p. 544-545 en 564-566, en IN 't VELD, *De SS en Nederland,* I, p. 290-293.

(276) *Le Pays Réel,* 19 december 1942, p. 1.

(277) Aantekening van Baumann voor von Harbou, 29 december 1942 na een onderhoud daags voordien met kolonel Meyer, OKH (T-501, 173, 85). Volgens Degrelle had de SS-divisie *Wiking,* najaar 1942, de wens geuit het legioen in te schakelen. De 97ste Jagerdivisie, waarvan het legioen toen deel uitmaakte, had daarmee niet ingestemd. Het is evenwel best mogelijk dat de wens was uitgegaan van Degrelle zelf bij Steiner. Volgens Meyer had Degrelle *ein entsprechender Antrag auf Unterstellung unter die Waffen-SS* ingediend. Von Harbou noteerde in de rand van Baumanns aantekening : *Wir müssen aufpassen.*

(278) TB 22 van 31 december 1942 over de periode 1 september-1 december (T-501, 105, 1228) en het in noot 296 vermelde verslag van Reeder van 26 januari 1943 (T-77, 786, 5514379).

(279) TB 22 van 31 december 1942 over de periode 1 september-1 december (T-501, 105, 1206-1207).

ben : *Le VNV est foutu. Il n'a plus que quelques semaines à vivre. Vous ne représentez plus qu'un bastion clérical et régionaliste. La politique de l'Anschluss se fera dans notre pays avec ou contre nous ; je préfère qu'elle se fasse avec moi. C'est pourquoi, maintenant je marche à fond* ([280]).

Dat deed hij dan ook. Op 5 januari 1943 ging hij Jungclaus, Himmlers vertegenwoordiger in het ambtsgebied van von Falkenhausen, opzoeken met het verzoek een Waalse Algemene SS te mogen oprichten ([281]). Wat te doen ? vroeg Berger nog dezelfde dag aan de *Reichsführer-SS* : de kwestie nu al aanpakken of Degrelle tot de zomer van 1943 paaien (*vertrösten*) ? Reeds de 12de wist Riedweg, stafchef van Bergers *Germanische Leitstelle,* dat « het plan van Degrelle, een Algemene Waalse SS op te richten, uitgesteld was » ([282]). Van uitstel kwam er afstel. De oprichting van een Algemene SS in Wallonië was een met de *Führer* te overleggen aangelegenheid. Het blijkt niet dat Himmler de kwestie-Degrelle vóór 30 maart bij Hitler aanhangig gemaakt heeft ([283]).

Op zondag 17 januari 1943 bereikte de uiterlijke politieke aktiviteit van verlofganger Degrelle een spektakulair hoogtepunt. In een bomvol Sportpaleis te Brussel organizeerde Rex toen een stijlvolle betoging die in niets moest onderdoen voor een *Grosskundgebung* van de NSDAP in het Rijk ([284]). Met de hem eigen grootsprakige welsprekendheid kondigde hij de nieuwe politieke koers van zijn beweging aan ([285]). Van het verleden van Wallonië (en terloops ook Vlaanderen) tekende hij een verrassende schets die er nog eens het bewijs van levert dat de geschiedenis als dienares van de politiek en de ideologie, volgens een bekend woord veel gelijkenis vertoont met de Spaanse herbergen waar men alles vindt wat men er in meebrengt ([286]). Op de inhoud

(280) CAPELLE, *Au service du Roi,* II, 1940-1945, Brussel, 1949, p. 131. Capelle noteerde op 21 januari 1943 Degrelles woorden uit de mond van Romsée.

(281) Berger aan Himmler, 5 januari 1943 (BAK, NS 19/1541).

(282) *Niederschrift über die Besprechung des SS-Ausschusses der Arbeitsgemeinschaft für den Germanischen Raum am 12.1.1943, 12 Uhr, im SS-Hauptamt* (IfZM, PS-705 en NO-1783). In die aantekeningen leest men verder over Degrelle : *In der Beurteilung des Verhältnisses zwischen Religion und Politik zeigt sich bei Degrelle, dass er in seinem Denken ein Welscher ist... Er ist ein praktisierender Katholik und für uns mit Vorsicht zu nehmen, anderseits ein Mann, den wir politisch unbedingt noch brauchen.* Zie nog IMT, Franse uitgave, XXVI, p. 264.

(283) In Himmlers notities voor zijn besprekingen met Hitler (BAK, NS 19/*neu* 1447) is er in januari en februari 1943 geen spoor van Degrelle. Merkwaardig is dat Himmler op het schrijven van Berger van 5 januari (zie noot 281) eerst noteerde : *Führer* (dat wil zeggen : met de *Führer* bespreken) maar achteraf dat woord schrapte.

(284) Aldus Reeder in zijn verslag van 26 januari 1943 aan het OKH (noot 296 van p. 66). *Une immense tribune drapée de tentures rouges a été dressée... Un immense drapeau à la Croix de Bourgogne, surchargée de l'Aigle d'Empire, domine, tandis qu'une consigne impériale traduit tout le sens de cette journée : Peuple d'Empire réveille-toi !* (*Le Pays Réel,* 18 januari 1943, p. 1.) Het hier bedoelde volk is niet het Belgische maar het Waalse volk.

(285) Tekst van de rede in *Le Pays Réel* van 18 januari 1943 onder de titel : *Le Salut de la Patrie,* en in *National-Socialisme, Organe intérieur du mouvement rexiste,* 15 februari en 15 maart 1943.

(286) Degrelle vaart bv. uit tegen *un siècle de déformation systématique de l'histoire* sedert 1830, datum waarop de Franse propaganda begon met *le travail tenace de dénationalisation de notre peuple.* Filips de Goede wordt voorgesteld als *un des plus grands bâtisseurs de l'unité germanique en Belgique.*

van die rede hoeven wij niet nader in te gaan. Voor een groot deel was zij de ontwikkeling van Degrelles opvattingen zoals wij die reeds kennen uit zijn boodschap van 8 augustus 1941 aan de Waalse vrijwilligers, zijn onderhoud met generaal Steiner en zijn brief aan Abetz (september 1942) : nu de Walen de weg teruggevonden hebben naar hun Germaanse oorsprong en lotsbestemming eisen zij als Rijksvolk en franssprekende Germanen hun plaats op in het Germaanse Rijk van de toekomst ([287]). Degrelle beklemtoonde dat het een eigen plaats zou zijn. *L'expérience [des Légions] nous a montré que l'épanouissement dans un ordre supérieur était possible. Ce qui fut possible militairement hier, pourra l'être, à plus forte raison, politiquement demain... Dans la Wehrmacht, nous avons pu vivre comme des nationalistes complets et nous avons grandi le renom de notre Patrie. Il en sera de même demain.* Immers, in het zegevierende Germaanse blok *nul ne nous demandera de renoncer à notre patriotisme, mais de l'élever au contraire.* Langdurig applaus brak uit na de passus over het « kunstmatige taalkonflikt », volgens Degrelle een wonderbare vrucht van de demokratie. In een duizendjarige geschiedenis woedde er nooit oorlog tussen de Vlamingen, *Germains de langue flamande,* en de Walen, *Germains de langue française.*

Na de peroratie maakte een Duitse militaire muziekkapel een einde aan de toejuichingen van het publiek. Enkele ogenblikken later verscheen Degrelle opnieuw op het spreekgestoelte. Reeder kwam naast hem plaatsnemen ([288]). Het feit dient te worden vermeld. Een paar weken later zou Himmler het behendig tegen de *Militärverwaltungschef* uitspelen ([289]).

Men neme Degrelles verklaringen over de politieke toekomst van Wallonië (meteen van België) en de historische visie waarop zij stoelen, voor wat ze waard zijn. Uit de voorgeschiedenis van zijn rede van 17 januari 1943 blijkt onverbloemd dat hij met zijn nieuwe koers bewust de SS-richting was ingeslagen. Maar het gaat niet op te beweren dat er in die rede « expliciet sprake was van annexatie » ([290]). Het woord staat er niet in.

Enige aarzeling valt bij Himmler te bespeuren, ook na de rede. Dat is veel minder een uiting van wantrouwen in Degrelle dan van voorzichtigheid jegens de kollaborerende Vlamingen. Op Bergers vraag of het Degrelle zal worden toegestaan een Waalse Algemene SS op te richten ([291]) antwoordt de chef van de SS lang te hebben nagedacht. De kwestie eist grondig overleg en hij wil ze eerst nog met Berger bespreken. Het is immers best mogelijk

(287) *Il faut que l'on sache que, fils de la race germanique, fils d'un peuple qui se couvrit d'une gloire immortelle pendant plus de mille ans, sous les drapeaux de l'Empire, nous avons repris conscience de notre qualité de Germains, que dans la communauté germanique nous nous sentons chez nous.*

(288) *Quelques instants plus tard, Léon Degrelle reparaît à la tribune. Il est, cette fois, accompagné du Président Reeder... La musique joue les hymnes nationaux allemands que la foule salue du bras tendu.* (*Le Pays Réel*, 18 januari 1943.)

(289) Hierachter, p. 78.

(290) DE BENS, *op. cit.*, p. 257.

(291) Hiervóór, p. 64.

meent hij, dat wij een paar honderd Walen winnen maar zodoende duizenden Vlamingen voor het hoofd stoten ([292]). Na ruim twee weken was de aarzeling overwonnen. Himmler had het voor en het tegen overwogen. Het moge waar zijn, zo redeneerde hij, dat Degrelle « talrijke veranderingen heeft ondergaan » (*bisher schon viele Umwandlungen durchgemacht hat*), dat zijn aanhang gering is en een verkeerde start ons duizenden Vlamingen zou doen verliezen. Toch hield hij het voor gepast (*angebracht*) Degrelle in zijn Germaanse opvattingen te steunen « derwijze dat wij voort kunnen nagaan of het hem ernst is met zijn belijdenissen » (*sodass wir weiterhin prüfen können, ob es ihm mit seinen Bekenntnissen ernst ist*) ([293]). Van een Algemene SS in Wallonië was er geen sprake meer. Het lijdt geen twijfel dat Himmler zijn aarzeling begin februari overwon nadat hij vernomen had dat Hitler sedert eind januari Degrelle als « de enige werkelijk bruikbare Belg » was gaan beschouwen ([294]).

Wat zou Reeder doen na de afkondiging van Degrelles nieuwe koers ? Hij wist dat de rexistenleider nog vóór zijn terugkeer naar het front andermaal politieke gesprekken zou voeren in Berlijn ([295]). Achter Degrelle wroetten machtige centrale Duitse diensten, in de eerste plaats de SS, die door middel van het *Hineinregieren* het beleid van de *Militärverwaltung* dreigden te storen. Om dat gevaar af te weren greep Reeder, als de verantwoordelijke politieke ambtenaar te Brussel, weerom naar de pen. Aan het OKH stuurde hij op 26 januari 1943 een uitvoerig geheim verslag, waarin hij zijn oordeel uitsprak over de nieuwe wending van Degrelle tegen de achtergrond van het politieke verleden en de persoonlijkheid van de redenaar ([296]). Men begrijpt dat Reeder die gelegenheid niet voorbij heeft laten gaan om te wijzen op de katoliek-autoritaire strekking van Rex, de fascistische inslag van de beweging (staats, niet volks), de wispelturigheid van de Rexleider, zijn gebrek aan stelselmatige leiding, aan organizatietalent en mensenkennis. Het zou te ver leiden, schreef Reeder, uiteen te zetten welke geestelijke veranderingen De-

(292) Himmler aan Berger, 20 januari 1943 (BAK, NS 19/1541).

(293) Himmler aan Kaltenbrunner (chef RSHA) en Berger, 8 februari 1943 (T-175, 76, 2594586). Het schrijven van Himmler sluit rechtstreeks aan bij een *Vermerk über die Entwicklung Leon Degrelles*. Niet aangetroffen.

(294) Nader hierachter, p. 70.

(295) Vgl. de slotalinea van het in volgende noot vermelde verslag van Reeder aan het OKH.

(296) MBBNf, MVC, chef I-polit., aan OKH, Gen.Qu., 26 januari 1943. Geheim (T-77, 786, 5514379-87. Afschrift in Proc. vF., 117). Men lette op de datum. Het is best mogelijk dat Himmlers boze schrijven van 16 februari 1943 (hiervóór, p. 31) *ook* uitgelokt werd door Reeders verslag van 26 januari. Het bronnenmateriaal leert dienaangaande echter niets. Een niet steeds nauwkeurige Franse vertaling van Reeders verslag in C. D'YDEWALLE, *Degrelle ou la triple imposture*, Brussel, 1968, p. 165-172 (een slordig en oppervlakkig maar aardig geschreven boek vol bijtende zinnen over Degrelle). De auteur blijkt de oorsprong van het dokument niet te kennen. Hij laat het volgen door een *commentaire* in veertien punten zonder de lezer te waarschuwen dat het om een rexistische kommentaar gaat, geredigeerd na de oorlog ter verdediging van Degrelle ! D'Ydewalle schept integendeel, ongewild, de indruk dat *hij* die kommentaar neerpende : *L'étude de ce document permet de tirer les conclusions suivantes*, leest men inleidend tot de kommentaar (p. 172).

grelle in de loop der jaren heeft doorgemaakt. Dat hij werkelijk de kans gekregen heeft een vernieuwer in zijn land te worden maar na enkele jaren « niet meer als ernstig werd beschouwd », is een feit.

Het kostte Reeder geen moeite te erkennen dat de rexistenleider en de Waalse legioensoldaten bewijs van dapperheid hadden geleverd. Niet eens was hij het echter met de door Degrelle geschetste historische visie : daarin worden wel de verbindende elementen in de historische ontwikkeling van Duitsland en Wallonië sterk en sluitend beklemtoond, maar de talrijke tegenstellingen waardoor de Waal zich thans van de Germaanse wereld gescheiden weet, worden verzwegen. In elk geval werkte de rede ophefmakend, stelde Reeder. Een deel van de rexistische aanhang voelt zich meegesleept, anderen zijn ongerust omdat zij de houding van Degrelle als een opgaan in Duitsland interpreteren en de aanhechting vrezen. Het bagatellizeren van de Vlaams-Waalse tegenstelling, het beklemtonen van het Waalse element en van de Belgische eenheid deed bij velen opnieuw hoop ontstaan op een andere vorm van Waalse overheersing in de Belgische staat. De overweldigende meerderheid van de Waalse bevolking ziet de kloof die haar van Degrelle scheidt, nog dieper worden. De binding met het Germanendom heeft voor de Walen geen betekenis meer.

Wat de Vlamingen betreft : sommigen onder de *völkischgesinnten* die de totale inschakeling in het Rijk nastreven, zien in de rede van Degrelle de bevestiging van het eigen standpunt ; anderen die ook bereid zijn « zich voor de Germaanse gemeenschap te verklaren », vermoeden dat de nieuwe richting maar een poging is « om met gewijzigde middelen in de Belgische ruimte het overwicht van de Walen als het heersende ras over de onderliggende Vlamingen te bestendigen ». Deze laatsten vrezen dat, onder de imponerende indruk van een oratorische prestatie, het rustige en degelijke werk van de Vlamingen voor de gemeenschappelijke Germaanse zaak miskend zal worden ([297]).

Speciale aandacht vroeg Reeder voor de houding van bekende journalisten als Poulet (*Le Nouveau Journal*) en De Becker (*Le Soir*). Zij hadden uitdrukkelijk van Degrelles nieuwe koers afstand genomen daar hun kollaboratie in de eerste plaats op reaalpolitieke overwegingen steunde en de Europese gemeenschap voor hen niet denkbaar was zonder het behoud van een zelfstandige Belgische staat (*belgische Eigenstaatlichkeit*). De betekenis van hun « zuiver Belgisch gerichte lezerskring », waarschuwde Reeder, vooral in het bedrijfsleven, mag niet worden onderschat.

---

(297) Dezelfde beschouwingen vindt men enigszins scherper ontwikkeld in Reeders TB 23 over de periode januari-maart 1943 (T-501, 106, 66). Nu Degrelle beweert dat Vlamingen en Walen dezelfde afkomst hebben en slechts gescheiden zijn door de taal, vreest men in het kamp van de Vlaamse kollaboratie dat hij een leidende positie zoekt te veroveren om het overwicht van Wallonië en van zijn persoon over de Vlamingen te vestigen. In VNV-kringen interpreteert men de rede van Degrelle als een nieuwe poging om de Belgische eenheid in het raam van een Duits-Germaans Rijk te redden.

In zijn eigenlijke beoordeling ging Reeder uit van de vraag of de nieuwe richting van Degrelle het bezettingsbestuur dient of schaadt. Hoofdzaak voor de bezetter is het bundelen van de kollaborerende minderheid. De *Militärverwaltung* mag niet de indruk verwekken dat de instrukties bij de aanvang der bezetting voor de *Belgienpolitik* uitgevaardigd, onder de invloed van Degrelle fundamenteel gewijzigd worden. (Die instrukties bepaalden : alle mogelijke steun voor de Vlamingen, generlei gunsten voor de Walen ([298]).) Als officier van het Waalse legioen heeft Degrelle zeker recht op alle waardering. Als leider van een politieke beweging kan hij slechts aanspraak maken op steun indien andere belangen van het bezettingsbestuur daardoor niet worden bedreigd.

Van dat standpunt uit beoordeelde Reeder de « konkrete vragen » (voor zover Degrelle ze de *Militärverwaltung* had voorgelegd). 1. Geen bezwaar tegen het werven van verpleegsters voor de *Légion Wallonie*. 2. Geen bezwaar tegen de reorganizatie van de Waalse jeugd met medewerking, in de leiding, van enkele beproefde legioensoldaten ([299]). 3. Zeer toe te juichen zijn, in beginsel, de plannen voor de hervorming van het onderwijs in de richting van een aanzienlijke uitbreiding van het onderricht in het Duits als vak. Men onderschatte echter de politieke en personele moeilijkheden niet. 4. Voorbehoud eisen de plannen ten aanzien van de frankofone pers in België. De *Militärverwaltung* kan het niet eens zijn met Degrelles voornemen *Le Soir* te vervangen door een rexistische krant *Le Jour*. Voor de verspreiding van zijn opvattingen beschikt de rexistische leider al over voldoende organen (*Le Pays Réel, Le Nouveau Journal* en *Cassandre*). Zonodig kan het bezettingsbestuur de beheerder van *Le Soir* genoegzaam beïnvloeden om de politieke strekking van de krant te bepalen ([300]).

Het slot van Reeders betoog luidde als een duidelijke waarschuwing aan het adres van de Duitse centrale diensten die Degrelle tegen het bezettingsbestuur in het harnas jagen. Feitelijk was enkel de SS-leiding bedoeld. Nodig is, stelde Reeder, dat « juist nu » (januari 1943 was een krisismaand) de *Militärverwaltung* « haar beproefde politieke koers rustig en zonder springerige wijzigingen vaart ». *Haar* verantwoordelijkheid moet het blijven, te beslissen welk gewicht afzonderlijke persoonlijkheden en groepen in de schaal zullen werpen. Want *zij* alleen is in staat te oordelen hoe de politieke ver-

(298) DE JONGHE, *Hitler en het politieke lot van België*, I, p. 186-197.

(299) Volgens De Bens (*op. cit.*, p. 257), vormde de gereorganizeerde rexistische jeugd, *Jeunesse Légionnaire*, « een onderdeel van de 'Hitler Jeugd' ». De schrijfster laat na haar bron te vermelden. In het beschikbare bronnenmateriaal zijn er, naar ons weten, geen bewijzen voorhanden waaruit blijkt dat de *Jeunesse Légionnaire* ooit een onderdeel van de *Hitlerjugend* zou hebben gevormd.

(300) Reeder kon niet wensen dat de lezerskring van *Le Soir* (oplage 250.000 eksemplaren) verloren zou gaan voor de voorzichtige beïnvloeding door de Duitse propaganda (Reeder aan OKH, Gen.Qu., 26 januari 1943. T-77, 786, 5514 385-86). Over de mislukte poging van Degrelle om de hand te leggen op *Le Soir*, DE BENS, *op. cit.*, p. 263-265. Te betreuren valt evenwel dat de schrijfster geen gebruik heeft gemaakt van het belangrijke primaire bronnenmateriaal dat binnen haar bereik lag en zich in hoofdzaak tevreden heeft gesteld met het letterlijk aanhalen van een niet nader omschreven « verklaring van Reeder tijdens het proces van *Le Soir* ».

houdingen in het bezette land liggen. Het is derhalve « onaanvaardbaar » dat Duitse diensten in het Rijk, die het nodige inzicht missen en ook geen onmiddellijke verantwoordelijkheid dragen, door afspraken met vertegenwoordigers van bepaalde politieke groeperingen, storende invloed op de politieke ontwikkeling in het ambtsgebied uitoefenen. De verwachtingen met Degrelle staan buiten verhouding tot de onvermijdelijke ontgoocheling en verwarring.

Reeders waarschuwende aanmerking klonk als een onmiskenbare uitdaging aan het adres van Himmler. Kreeg de *Militärverwaltungschef* gelijk, bleef het politieke gewicht van Degrelle op het beleid van het bezettingsbestuur onbeduidend, dan ging voor de *Reichsführer-SS* alle hoop verloren om, naast de DeVlag, over een tweede bondgenoot te beschikken in zijn strijd om de infiltratie in het bezette België. Zo heeft Himmler het ook begrepen.

Nog vóór Himmler zijn afweermaneuver tegen Reeder inzette, haalde zijn beschermeling Degrelle onverwacht een grote slag thuis : de steun van Hitler zelf. Paradoksaal genoeg werd die steun uitgelokt door iemand die, evenals Reeder, de politieke invloed van de rexistenleider tot het uiterste minimum wilde beperken : gezant von Bargen, vertegenwoordiger van Buitenlandse Zaken bij de *Militärverwaltung* te Brussel.

Enkele dagen na zijn rede van 17 januari was Degrelle andermaal voor politieke besprekingen naar Berlijn vertrokken. von Bargen waarschuwde zijn minister in een spoedtelegram. De datum van het stuk, 28 januari, laat veronderstellen dat hij na ruggespraak met Reeder, zijn vriend, tegen Degrelle in het geweer was getreden ([301]). *Le Soir* vervangen door een uitgesproken rexistisch blad zou betekenen, betoogde hij, dat wij een onopvallend propagandainstrument waarmee wij dagelijks een 230.000 lezers bereiken, onbruikbaar maken en tot de financiële ondergang veroordelen. Even afwijzend uitte de gezant zich over de politieke plannen in het algemeen van de rexistenleider. Als stichter van het Waals legioen en als officier heeft Degrelle zich ongetwijfeld verdienstelijk gemaakt. Hij kan ons nog een paar honderd soldaten bezorgen. Politiek evenwel zal hij de reeds bestaande moeilijkheden alleen maar aanzienlijk doen toenemen. Voor de Duitse oorlogvoering, die *Ruhe und Ordnung* vergt, is dergelijke ontwikkeling ongewenst. Besluit : politieke experimenten met Degrelle zijn niet aan te bevelen, praktisch niet mogelijk daar hij voor het legioen « dringend nodig is » ([302]). von Bargen verlangde « vertrouwelijke behandeling » van zijn advies daar Degrelle over vroegere berichtgeving geïnformeerd scheen ([303]).

Hitler nam persoonlijk kennis van von Bargens advies. Het perspolitieke

(301) von Bargen aan Buitenlandse Zaken, 28 januari 1943. *Nur als Verschlusssache zu behandeln.* Citissime (PAB, StS, *Belgien* 2).

(302) *Politische Experimente mit ihm [Degrelle] dürften sich daher nicht empfehlen und auch wohl praktisch nicht möglich sein, da er für die Legion dringend nötig ist.*

(303) Men mag aannemen dat Degrelle geïnformeerd werd door bepaalde, niet nader bekende Duitse ambtenaren te Brussel of (en) te Berlijn die met hem sympatizeerden.

gedeelte wees hij beslist af. Met de diplomaat was hij het erover eens dat Degrelles persplannen tot nadenken stemden. Een bestendig vertegenwoordiger van Buitenlandse Zaken in het *Führerhauptquartier*, gezant von Sonnleithner ([304]), gaf Hitlers reaktie 31 januari telefonisch door aan von Steengracht, onderstaatssekretaris van het departement. Deze laatste maakte onmiddellijk een notitie voor von Ribbentrop : « De *Führer* wees erop dat wij met alle middelen Degrelle moeten steunen daar hij voor ons de enige werkelijk bruikbare Belg is. Daarentegen oordeelde hij dat Degrelles plannen tot overheveling van de door ons beheerde dagbladen van bedenkelijke aard zijn en men in dit opzicht zeer voorzichtig tewerk moet gaan en de kwestie nauwgezet dient te overwegen ([305]). » De volgende dag, 1 februari, gaf von Ribbentrop opdracht aan staatssekretaris von Weizsäcker « het nodige te doen en in 't biezonder gezant von Bargen te gelasten de goede verbinding met Degrelle te onderhouden » (*das entsprechende zu veranlassen und insbesondere Gesandten Bargen zu beauftragen, die gute Verbindung mit Degrelle zu halten*) ([306]). In verband met de slotalinea van von Bargens telegram van 28 januari stelde de minister de vraag hoe het mogelijk was dat Degrelle geïnformeerd werd over de vroegere berichtgeving van de diplomaat uit Brussel.

De opdracht van de minister aan zijn staatssekretaris kreeg ambtelijk vorm in een geheime telex van 16 februari van het departement aan von Bargen met de vermelding : *Persönlich* ([307]). Het stuk is letterlijk identiek met de boven aangehaalde notitie van Steengracht. In de slotalinea werd er nog eens bij von Bargen op aangedrongen, van Brussel uit *die Verbindung mit Degrelle gut zu halten*. Nieuw was de mededeling in de slotzin : bij zijn laatste bezoek in Berlijn werd Degrelle als de meest bruikbare Belg behandeld. (*Degrelle ist bei seinem Besuch in Berlin entsprechend behandelt worden.*)

Degrelle was inderdaad eind januari-begin februari voor politieke besprekingen in Berlijn geweest. Op 7 februari had hij in de koepelzaal van het *Reichssportfeld* het woord gevoerd voor een duizendtal Waalse arbeiders en

(304) von Sonnleithner was de plaatsvervanger (*Vertreter*) van Walther Hewel, de bestendige gevolmachtigde van von Ribbentrop bij de *Führer*.

(305) *Wolfschanze, den 31. Januar 1943. Notiz für den Reichsaussenminister. Betrifft : Bestrebungen Léon Degrelles auf Eingliederung der Wallonen ins Grossgermanische Reich. Telegr. Brüssel Nr. 42 v. 28.2.[1943]. Bestätigung meines Telefongesprächs vom 31.1.43 mit vortragendem Legationsrat v. Sonnleithner*, get. Steengracht. *Der Führer bemerkte, dass wir mit allen Mitteln Degrelle unterstützen müssten, da er für uns der einzig wirklich brauchbare Belgier sei. Hingegen meinte er, dass Degrelles Pläne auf Ueberlassung der von uns betriebenen Zeitungen bedenklich seien und man in dieser Hinsicht sehr vorsichtig vorgehen und sich das genau überlegen müsse.* (PAB, *Inland* II g, 487. *Namen. Degrelle.*) Het telegram nr. 42 uit Brussel is dat van von Bargen.

(306) Aantekening van von Sonnleithner voor von Weizsäcker, Westfalen, 1 februari 1943 (PAB, *Inland* II g, 487. *Namen. Degrelle*, en StS, *Belgien* 2). *Westfalen* is de naam van de speciale trein van von Ribbentrop.

(307) Rademacher aan von Bargen, 16 februari 1943 (PAB, *Inland* II g, 487. *Namen. Degrelle*). Gezantschapsraad Rademacher was werkzaam in de afdeling D (*Deutschland*) van Buitenlandse Zaken als *Sachbearbeiter für Erneuerungsfragen* (Luther, onderstaatssekretaris, aan von Ribbentrop, 15 april 1942. PAB, *Inland* II g, 219).